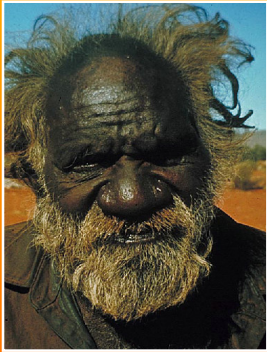
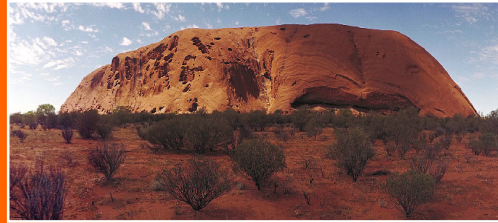
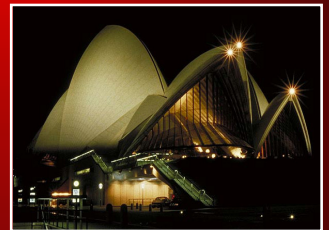
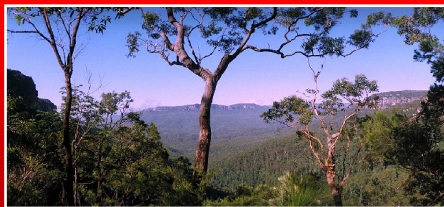
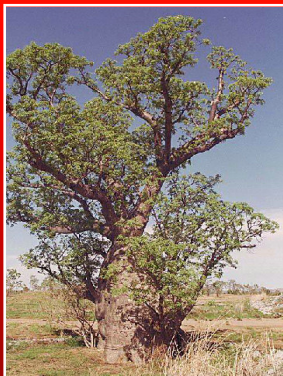

Tematický atlas

AUSTRÁLIE

Brno 2003

FOLTÝNOVÁ Darina

Zpracováno jako diplomová práce na Katedře geografie Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity v Brně v roce 2003 (vedoucí diplomové práce Dr. Hana Svatoňová).

© Masarykova univerzita v Brně, 2003

Tematický atlas Austrálie může být využit jako didaktická pomůcka pro výuku regionální geografie, ale jistě velmi dobře poslouží i širší veřejnosti. Jednotlivá geografická témata jsem zpracovala do kapitol, které jsou přehledně uspořádány tak, aby čtenáři usnadnily orientaci. Mapy jsem vytvořila technologií GIS programem ArcView 8.1 od firmy ESRI. V díle jsem se snažila využívat aktuální zdroje informací.

Doufám, že atlas bude nejen dobrým pomocníkem k případnému prohloubení znalostí, ale také představí Austrálii jako zemi s osobitou přírodní krásou, kulturou a historií.

V Brně 26. února 2003

Darina Foltýnová

OBSAH

ÚVOD 7

Poloha	8-9
Objevování Austrálie	10-11

PŘÍRODNÍ SFÉRA 13

Geologie	14-15
Reliéf	16-17
Podnebí	18-19
Vodstvo	20-21
Půdy	22-23
Biotopy	24-25
Rostlinstvo	26-27
Živočišstvo	28-29
Ochrana přírody	30-31

POLITICKÉ POMĚRY 33

Státní zřízení	34-35
Závislá území	35

OBYVATELSTVO 37

Struktura obyvatelstva	38-39
Původní obyvatelstvo	40-41
Městské obyvatelstvo	42-43

HOSPODÁŘSTVÍ 45

Průmysl	46-47
Zemědělství	48-49
Doprava	50-51
Služby	52
Cestovní ruch	52
Zahraniční obchod	53

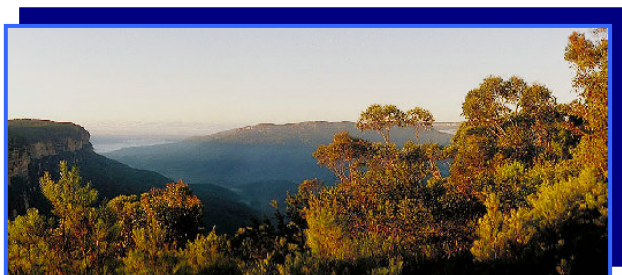
PŘÍLOHY..... 55

Hlavní údaje o Austrálii	56
Australská NEJ	56
Vznik jednotlivých kolonií	57
Austrálie na mapě světa	58
Fyzickogeografická mapa Austrálie	59
Místopisný slovník	60-62
Seznam použité literatury	63-64
Rejstřík	65

ÚVOD

Austrálie je nejmenší a nejméně osídlený kontinent. Rozkládá se ve východní části jižní polokoule a od ostatních světadílů je značně vzdálena. Tato velká vzdálenost byla i jedním z hlavních důvodů jejího pozdního objevení Evropany, kteří k ní dopluli až na počátku 17. století. Nejdříve byla Austrálie využívána jako britská trestanecká osada. Postupně vznikala na kontinentě řada kolonií, které se počátkem 20. století spojily v jednotný státní celek – federativní Australský svaz.

POLOHA, ROZLOHA

Poloha

Austrálie je nejmenším kontinentem a má též ze všech osídlených světadílů nejdřívší zalidnění. Na ploše 7 686 850 km² žije pouze necelých 18 milionů lidí. Oblast zaujímá velkou plochu ležící jako jediný osídlený kontinent zcela na jižní polokouli. Rozkládá se po obou stranách obratníku Kozorožka, který ji protíná přibližně v polovině.

Kamenité pobřeží zálivu Windmill Bay na Klokaním ostrově.

Obrys

Austrálie je osamocená pevnina, obklopená na třech stranách otevřeným oceánem. Má velmi malou horizontální členitost, svým obrysem připomíná australský kontinent ovál, jehož stejnoměrnost je porušena jen na severu a na jihu, kde moře vytváří velký záliv. Na ostrovy a poloostrovy připadá 757 000 km², tj. jen 8,5 % z celkové rozlohy pevniny. Délka pobřeží nepřesahuje 19 500 km.

Krajní body

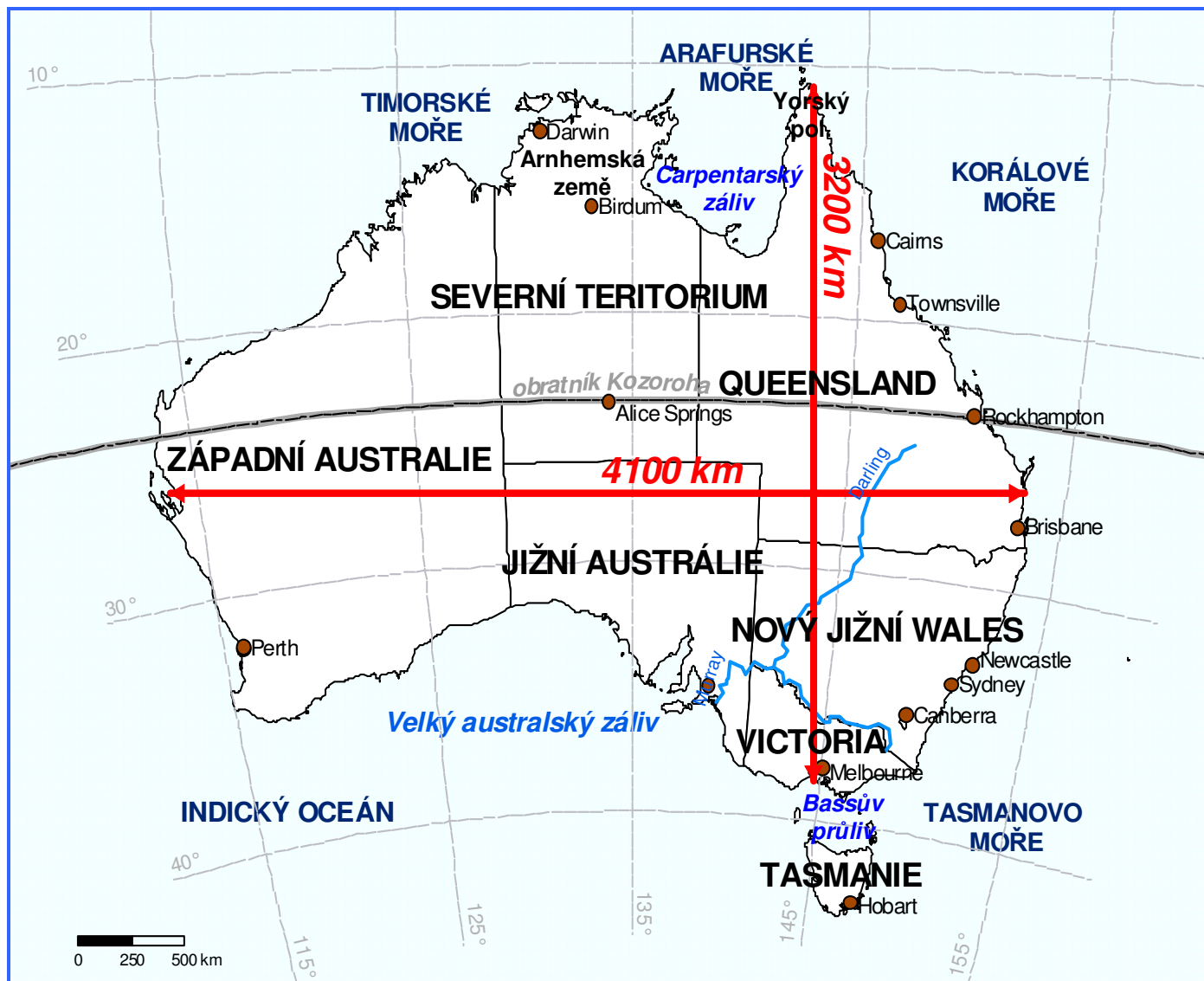
Od severu k jihu měří kontinent 3200 km. Nejsevernější bod, Yorský mys (Cape York, 10°41' j.š.), je od rovníku vzdálen jen 1130 km, nejjižnějším bodem je Jihovýchodní mys (South East Pt., 39°07' j.š.). Největší šířka Austrálie od západu k východu činí 4100 km, od Příkrého mysu (Steep Pt., 113°09' v.d.) k Byronovu mysu na východě (Cape Byron, 153°39' v.d.).

Okrajová moře

Severní pobřeží Austrálie je omývané mělkými šelfovými moři **Timorským** a **Arafurským**. Moře tu vniká poměrně hluboko do pevniny několika zálivů, z nichž největší je záliv Carpentarský, který odděluje dva

Cape York. Bronzová deska s kilometrovníkem, umístěná na nejvyšším bodu nejsevernějšího konce Austrálie. Ne každému se podaří tuto desku spatřit.

Kolonie lachtanů australských (*Neophoca cinerea*). Zimní období tráví lachtani na otevřeném moři a v létě připlouvají ke břehům.

velké poloostrovy: **Yorský** na východě a **Arnhemskou zemi** na západě. Severním cípem Yorského poloostrova se v Torresově průlivu přibližuje Austrálii Nové Guineji na vzdálenost pouhých 85 km. Příznivé poměry pro přístavy jsou na západním pobřeží Arnhemské země, kde také ve **Van Diemenově zálivu** vznikl významný přístav Darwin.

Západní a jižní pobřeží Austrálie je omýváno otevřeným **Indickým oceánem**. Západní pobřeží má většinou nížinný, nerozčleněný charakter, zato jižní pobřeží je mnohem členitější. Oceán tu zasahuje do pevniny **Velkým Australským zálivem**. Ve východní části zátoky proniká moře hlouběji do pevniny dvěma zálivy tektonického původu, **Spencerovým a Svatovincenským**, na jehož březích vyrostl přístav Adelaide.

Východní pobřeží Austrálie omývá **Tichý oceán Tasmanovým a Korálovým mořem**, kde dosahují hloubky až 7500 m. Severovýchodní

pobřeží lemuje 1900 km dlouhý **Velký bradlový útes**, představující zbytek dnes zaplaveného pobřeží. Korálové útesy se táhnou rovnoběžně s pobřežím a značně ztěžují plavbu. Velký bradlový útes je největším korálovým útvarem na Zemi.

Malá horizontální členitost Austrálie není hospodářskogeografickou nevýhodou ani překážkou. Na pobřeží riasového typu, které má téměř celá Tasmánie, severovýchodní a část východní Austrálie i celé jižní pobřeží, vznikly nejlepší australské přístavy: **Sydney** v zátoce Port Jackson, **Brisbane** v Moretonově zátoce, **Melbourne** v zátoce Port Phillip a řada menších přístavů, jako **Framantle, Cairns, Townsville, Bowel** aj.

Skalní útvary vzniklé erozi mořskou vodou východně od městečka Warrnambool ve státě Victorii.

Pobřežní duny kolem Velkého Australského zálivu, který z velké části hraničí s nehostinnou pouštní krajinou zvanou Nullarborová plošina. Pobřeží zmapoval anglický námořník a objevitel kapitán Matthew Flinders v r. 1802.

Ostrov

Z ostrovů ležících při australském pobřeží je největší **Tasmánie**, oddělená od kontinentu 160 – 200 km širokým Bassovým průlivem. Nová Guinea má sice mnohem větší rozměry než Tasmánie a leží též blíže Austrálii, avšak k Austrálii ji nepočítáme, jelikož svým charakterem patří spíše do Melanésie. Z ostatních ostrovů jmenujme ostrov King a Flindersův ostrov v Bassově průlivu, Klokaní ostrov při ústí Svatovincenského zálivu, Bathurstův a Melvillův ostrov v zálivu Van Diemena a Groote Eylandt v Carpentarském zálivu.

OCEÁNY A MOŘE

PLOCHA v tis. km²

Tichý oceán (celý)	1790 680
Korálové moře	4 791
Tasmanovo moře	3 638
Indický oceán (celý)	75 256
Arafurské moře	1 057
Timorské moře	615

OSTROVY

PLOCHA v km²

Tasmánie	64 408
Melville (Melvillův o.)	6 210
Kangaroo (Klokaní o.)	4 350
Groote Eylandt	2 460
Bathurst (Barthurstův o.)	2 030
Flinders (Flindersův o.)	1 374
King	1 099

POLOOSTROVY

PLOCHA v km²

Arnhem Land (Arnhemská země)	243 000
Cape York Pen. (pol. York)	210 000
Kimberley (pol. Kimberley)	155 000
Eyre Pen. (pol. Eyre)	43 000
Dampier Land (Dampierova země)	12 000

Pobřeží Nullarborské krasové tabule spadá do oceánu až 150 metrů vysokými srázy. Hranice států Západní a Jižní Austrálie.

OBJEVOVÁNÍ AUSTRÁLIE

Austrálie byla objevena jako poslední trvale obyvatelný světadíl až v 17. století nizozemskými mořeplavci. Do té doby zůstával pro svou odlehlost od tradičních průzkumných tras především portugalských mořeplavců mimo dosah Evropanů. Podle historických pramenů byl prvním mužem, který spatřil australské břehy Holanďan Willem Janszoon, když v roce 1605 vyplul z přístavu Batavia (dnešní Jakarta) na průzkumnou cestu podél jižního pobřeží Nové Guineje a během cesty vplul do Carpentarského zálivu a dostal se až na dohled severního australského pobřeží. Od roku 1616 se datují nizozemské výzkumy nového kontinentu, nazvaného tehdy Nové Holandsko.

Britský mořeplavec James Cook (1728 – 1779) objevil a pojmenoval Nový Jižní Wales a snažil se získat východní Austrálii pro britskou korunu.

Vyvrcholením snah nizozemských průzkumníků na nové teritorium se stala výprava v roce 1642. Vedením výpravy byl pověřen Abel Tasman. Lodě zamířily nejprve na ostrov Mauritius a odtud se stočily jižním směrem do neznámých vod. Po třech týdnech strastiplné plavby byla posádka odměněna pohledem na neznámé pobřeží. Objevenou pevninu Tasman pojmenoval na počest guvernéra mateřské společnosti Van Diemanova země (Van Diemen's Land). Dnes se ostrov sousedící s jižním pobřežím Austrálie jmenuje podle svého objevitele Tasmánie. Po týdnu plavby učinily Tasmanovy lodě další významný objev, když připluly k pobřeží Nového Zélandu. Oba objevy kupodivu ukončily holandské aktivity v tomto koutě světa a od té doby převzala otěže průzkumu a následné kolonizace Australských teritorií jiná námořní velmoc – Anglie.

Hlavní zásluhy o objevování a první průzkumy nového světadílu jsou právem přičítány anglickému mořeplavci Jamesi Cookovi (1728 – 1779). Díky svým schopnostem, kartografickým znalostem a také nezbytné trošce štěstí byl pověřen zorganizováním a vedením významné zámořské výpravy, jejímž úkolem bylo nalézt v jižních mořích bájný kontinent Terra australis incognita. Pod vedením Cooka vyplula průzkumná loď Endeavour přes Atlantik, obeplula jižní Ameriku a pokračovala na jihozápad k Novému Zélandu. Dále zamířila přes Tasma-

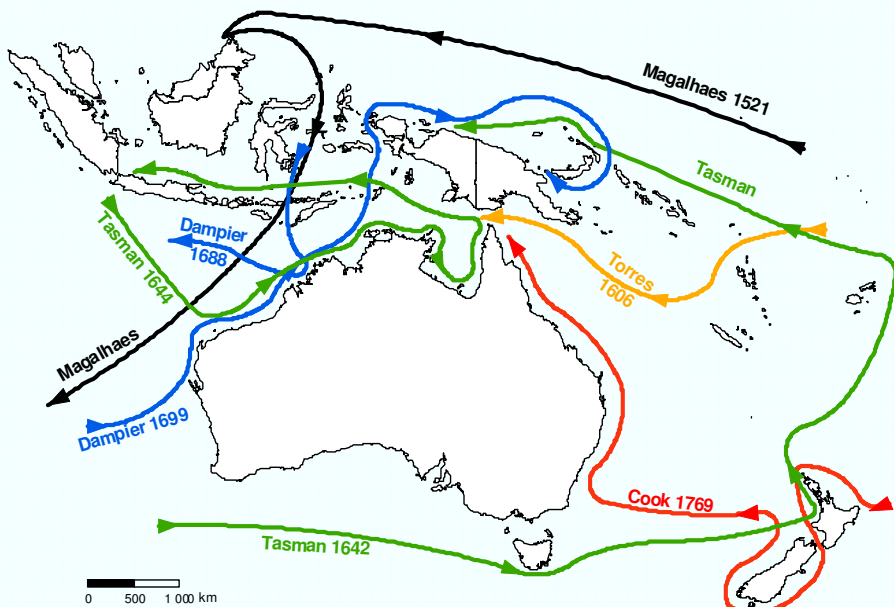
novo moře vstříc novému pobřeží. Po dalších několika dnech vplula Endeavour do zátoky, kde se dnes nachází předměstí Sydney. Psal se rok 1770. Zátoka byla později pojmenována Botany Bay, Botanická zátoka, díky své bohaté vodní flóře. Nově objevené území pojmenoval Cook Nový Jižní Wales.

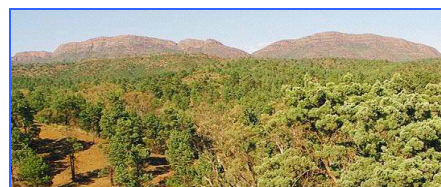
Pohled na vjezd do zátoky Port Jackson a na část Sydney v roce 1821.

Cook pokračoval v plavbě na sever podél pobřeží, ale korálové útesy mu nedovolovaly vyplout na volný oceán. Po nárazu na korálový útes byl Cook nucen s poškozeným plavidlem přistát na břehu australské pevniny, kde byla později založena osada Cooktown. Až po sedmi týdnech byla opravená Endeavour schopna pokračovat na sever do Batávie (Jakarta). Oslavovaný Cook byl povýšen na kapitána a byl vyslán na další velké expedice. Jedna z nich se mu nakonec stala osudnou, když byl v roce 1779 při vylodění na Havajských ostrovech napaden a ubit místními domorodci.

NEJDŮLEŽITĚJŠÍ OBJEVNÉ PĚLAVBY V LETECH 1511 - 1770

Když vyhlásili Spojené státy americké svoji nezávislost, Anglie ztratila v roce 1783 možnost vypovídat na americké území anglické trestance. Novým místem vyhnanství se stal Nový Jižní Wales. Velitel tzv. „První flotily“ (First Fleet) trestanců, Arthur Phillip, zakotvil v zátocce, kterou pojmenoval po tehdejší anglickém ministru vnitra Sydney Cove a na jejích březích založil první osadu nové kolonie. Za den založení kolonie je považován 26. leden 1788. Každý z trestanců měl naději, že po omilostnění bude mít možnost usadit se v nové zemi jako svobodný osadník.

Flindersovo pohoří, které jako první běloch spatřil Matthew Flinders v březnu 1802.

Významní badatelé, kteří podnikli řadu výzkumných expedic a stali se dobrými přáteli, byli George Bass a Matthew Flinders. V roce 1798 obepluli Tasmánii, tehdy zvanou Van Diemanova země, a dokázali tak, že je ostrovem odděleným od australské pevniny. Ostrov Tasmánie se dočkal prvních anglických osadníků v roce 1803. Prvním místem, které si k osídlení vyhlídli, se stalo město Hobart v ústí řeky Derwent. V roce 1825 se Tasmánie odtrhla od Nového Jižního Walesu, přesto zůstávali trestanci ze Sydney nejdůležitější pracovní silou. Flinders se stal prvním člověkem, který dokázal obeplout Austrálii, a byl také tím, kdo jako první navrhl, aby nový kontinent nesl název Australia.

Gesta, spojující Adelaide a Perth přes Nullarbor, je pojmenována po Johnu Eyereovi, který v roce 1841 přešel jako první Austrálii z východu na západ.

Osídlování australského kontinentu bělochy z Evropy mělo dvě hlavní podoby. První z nich byla spjata s počátky osídlování, kdy do Austrálie byli převáženi britští vyhnanec na nucený pobyt. Tato etapa končí rokem 1854, kdy byl zastaven dovoz trestanců do Austrálie. Zároveň však již od roku 1851 dynamický rozvoj úspěšného chovu ovcí a nálezy zlata na australských nalezištích vyvolaly prudký růst zájmu o přistěhovalectví na nový kontinent. Prudká vlna těchto svobodných přistěhovačů předčila svou mohutností mnohonásobně vlnu první.

Sydney s budovou Opery a Přístavním mostem.

Hlavní podíl na propuknutí zlaté horečky jako hlavního motivu přistěhovalectví měl Edward Hargraves. Počátkem roku 1851 se vydal hledat zlato. Po několika marných pokusech nakonec objevil zrnka zlata v malém potůčku při úpatí hor. Hargraves pojmenoval naleziště Ofir a novina o nálezů se začala odtud šířit jako blesk po celé zemi. Ve stejném roce bylo objeveno další ještě vydatnější naleziště pouhých několik dní cesty od Melbourne. Do oblasti se začal hrnout proud dobrovolníků, farmářů i obchodníků. Do roku 1860 zrostl počet obyvatel Austrálie ze 105 000 na více než jeden milion obyvatel. V krátké době následovaly nové objevy nalezišť jak ve Viktorii, tak také v Novém Jižním Walesu a Queenslandu.

Obecně se dá říci, že k roku 1890, tzn. po vybudování transaustralského telegrafu a objevení všech významných nalezišť zlata, byla zhruba dokončena fáze průzkumu australského vnitrozemí a od té doby se datuje fáze australského osídlování a rozvoje infrastruktury. Hlavní překážkou těchto procesů však zůstávala faktická i administrativní roztržičnost území kontinentu. Armády jednotlivých kolonií měly izolované velení, různorodou výstroj i výzbroj, dokonce i rozchod kolejí na tratích byl v každé kolonii jiný.

Po složitých jednáních a komplikované přípravě byly britské

kolonie v Austrálii spojeny ve federaci australských států a dne 1. ledna 1901 byl založen Australský svaz, jemuž Velká Británie poskytla práva dominia v rámci Commonwealth of Nations.

NÁZEV: AUSTRÁLIE

Dnešní název světadílu, Austrálie, pochází z latinského pojmu Terra australis, tj. Jižní země. Tento název navrhl již v roce 1814 Matthew Flinders. Tvrdil, že za jeho časů používaný název Nové Holandsko není zcela správný, neboť Holanďané takto původně nazývali pouze západní část kontinentu. Cookův název Nový Jižní Wales zase označoval pouze oblast na východním pobřeží. Flinders proto poukazoval na nutnost jednotného názvu pro celý kontinent. Trvalo ještě dlouho než se název vžil a stal se všeobecně používaným. Teprve na konci třicátých let 19. století se objevily první mapy s Flindersovým názvem.

Josef Kořenský (1847-1938) byl prvním Čechem, který důkladněji procestoval Austrálii a systematicky s ní seznamoval naši veřejnost. Jeho postřehy a zážitky jsou pro nás s odstupem jednoho století velmi zajímavým autentickým svědectvím o tehdejšímu stavu Austrálie a jejího osídlování.

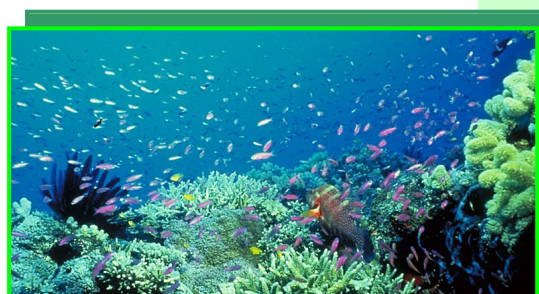
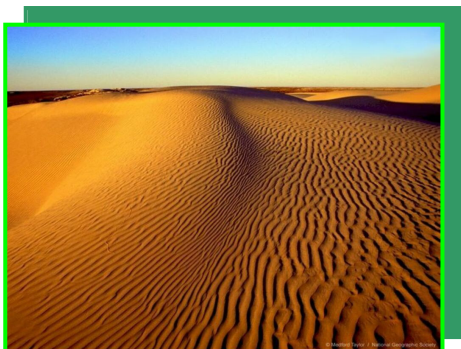
Důležité roky v australské historii

1606	Objevení západní Austrálie Španěly	1927	Canberra se stává namísto Melbourne hlavním městem
1770	Kapitán Cook objevuje východní Austrálii	1929	Velká hospodářská krize přináší Australanům léta strádání
1788	Založení města Sydney	1930	Je zavedeno telefonní spojení mezi Austrálií a Británií
1803	Britové se usazují v Tasmánii	1932	Otevřen most Harbour Bridge přes Sydneyský přístav
1814	Místo názvu Nové Holandsko se ujímá jméno Austrálie	1939	Austrálie vstupuje do 2. světové války
1851	Zlatá horečka v Novém Jižním Walesu a ve Viktorii	1967	Referendum ukončuje diskriminaci domorodců
1868	Do Západní Austrálie dopraven poslední trestanec	1973	Otevření Sydneyské opery
1872	Telegrafní linkou je přes Darwin spojena Adelaide s Londýnem	1979	Krutá sucha trvají tři roky
1883	Melbourne spojen se Sydney prvním parním vlakem	1989	Přerušení legislativních svazků s Británií
1901	Šest australských států se sjednocuje a vytváří Australský svaz	1994	Začíná platit zákon o právu původních obyvatel na půdu
1914	Austrálie vstupuje do 1. světové války	1999	Referendum k otázce, zda se má Austrálie stát republikou
1924	Zákon o povinné účasti ve federálních volbách	2000	Olympijské hry v Sydney

PŘÍRODNÍ SFÉRA

Obrovské přírodní bohatství a rozsáhlé liduprázdné prostory jsou charakteristickým rysem Austrálie. Tento suchý kontinent s rozsáhlými pouštními plochami je šestou největší zemí světa. Nachází se jak v subtropickém tak v tropickém podnebném pásmu. Hlavní tvary, které při prvním pohledu na mapu určují tvář kontinentu, tvoří Západoaustralská tabule s rozsáhlými poušťemi, Středoaustralská nížina ve vnitrozemí a Velké předělové pohoří táhnoucí se podél celého východního pobřeží.

GEOLOGICKÝ VÝVOJ

Australská deska je jednou z prvních oblastí na Zemi, kde došlo k vytvoření kontinentální zemské kůry. Od té doby australský kontinent prodělal značný vývoj. Austrálie se posouvala od starohor ze severní polokoule přes rovník až téměř k jižnímu pólu. Výzkumy, provedené zvláště v posledních desetiletích, umožňují představit Austrálii jako kontinent proměnlivý, modelovaný pohyby zemských desek a vystavený neustálým klimatickým změnám.

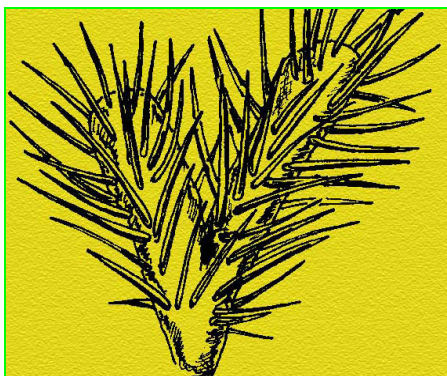
Prahory (archaikum)

Polohu základních stavebních jednotek Austrálie na samém konci prahor lze jen těžko odhadnout. Není ani známo, zda uvnitř zemského pláště již došlo k ustálení konvenčního proudění.

Starohory (proterozoikum)

Ve starohorách tvořila Austrálie spolu s dalšími bloky kontinent Rodinie. V této rozsáhlé „prapevnině“ Austrálie patrně ležela severně od rovníku. Značné rozšíření karbonátů v severní části kontinentu v té době svědčí o podmínkách blízkých tropickému klimatu.

Původní celek Rodinie se před 800 mil. lety rozpadl, čímž došlo ke vzniku dvou kontinentů – Laurasie a Gondwany. Východní okraj Austrálie se stal aktivním okrajem Gondwany, podél něhož docházelo ke kolizi s oceánskou deskou tehdejšího Pacifiku.

Pirania, kambrická živočišná houba

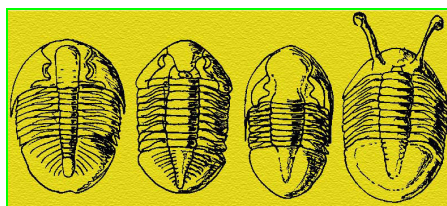
Prvohory (paleozoikum)

Pásmo prvohorního intenzivního vrásnění se táhne od Carpentarského zálivu až na Tasmánii. Východní část Západoaustralské

plošiny byla za hercynské orogeneze postižena vrásněním, provázeným zlomy. Tehdy se vytvořila Středoaustralská pánev a bylo vyvrásněno Velké předělové pohoří. Hercynské vrásnění bylo provázeno i intenzivní magmatickou činností.

Kambrium

Z celosvětového hlediska je kambrium nejstarší útvar prvohor, významný především masovým rozšířením života v mořích. Austrálie se v té době nacházela na severní polokouli. Klima bylo většinou teplé až horké, často aridní. Spolu s Indií tvořila Austrálie jednu z desek kontinentu Gondwana.

Typičtí představitelé ordovických trilobitů

Ordovik

Během Ordoviku cestovala Austrálie i s celou gondwanskou pevninou ze severní polokoule na jižní. Protože rotace antarktické desky byla rychlejší než rotace indoausturské desky, docházelo od spodního ordoviku mezi oběma deskami k horizontálnímu posunu. Po většinu ordoviku panovalo teplé a vlhké klima, příhodné pro vznik nových forem života. Mělké moře pokrývalo centrální část kontinentu.

Silur

Austrálie překročila rovník a ve spodním siluru se nacházela zhruba mezi rovníkem a 20° jižní šířky. Klima bylo teplé a suché.

Devon

Podél tasmánské mobilní zóny na východě kontinentu kolidovala indoausturská deska s protopacifickou deskou. Další kolizní zóna se nacházela severozápadně od Austrálie v souvislosti s otvíráním oceánu Paleo-Tethys. Klima bylo teplé a převážně aridní. Na konci devonu bylo prostředí hlubokomořských příkopů nahrazeno horskými pásmy a mezihorskými údolními s říční sedimentací. Jednalo se o největší geografickou změnu v australské oblasti od období kambria.

Karbon

V mladších prvohorách se urychlil posun indoausturské desky jako součásti Gondwany jižním směrem. S tím souvisí postupný přechod od tropického klimatu ke klimatu chladnému až polárnímu. V nejmladším karbonu a nejstarším permu mezi 290 a 260 miliony let postihly kontinent minimálně tři epizody zalednění. Koncem karbonu se blížilo spojení Gondwany a Laurasie do jediného superkontinentu Pangey.

Perm

Na začátku permu došlo k nejrozsáhlejšímu zalednění, kdy kontinentální ledovec pokrýval zhruba dvě třetiny Austrálie. V meziledových dobách bylo v permu teplé podnebí, odpovídající subtropům až tropům. Na konci permu bylo završeno vyvrásnění tasmánské mobilní zóny, v důsledku čehož se stala již téměř celá dnešní Austrálie souší.

Druhovory (mezozoikum)

Trias

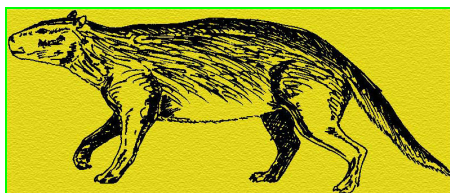
Došlo k vytvoření superkontinentu Pangea. Austrálie zastavila svůj pohyb k jihu a základní kontury pevniny se již blížily dnešním, ale na jihu byla Austrálie stále spojena s Antarktidou a na jihozápadě s Indickým poloostrovem. Vznik sedimentů typů red beds v říčních pánvích podél východního pobřeží svědčí o teplém klimatu s vydatnými sezónními srážkami.

Lokalita ležící v oblasti poblíž východního pobřeží jezera Lake Torrens, kde byly poprvé nalezeny fosilní doklady nejstarších známých mnohobuněčných organismů.

Jura

Během jury došlo na Zemi k výrazné změně v konfiguraci kontinentů. Riftem moře Tethys byla konečně oddělena Gondwana od zbytku superkontinentu Pangea. Pokračovalo teplé kontinentální klima, hladina světového oceánu se začala zdvihát. V Austrálii byla jura klidným obdobím bez významnějších epizod vrásnění nebo vulkanismu.

Psovi podobný vačnatec – Tingamarra, vyskytující se v bažinách paleocénní Austrálie.

Křída

Vznik riftového systému ve spodní křídě zahájil rozpad Gondwany. Systém východozápadního riftu a severojižních zlomů oddělil Indii od Antarktidy i Austrálie. Na konci křídý

kulminovalo celosvětové oteplení. I v oblasti pólů pravděpodobně roztály všechny ledovce a mořská hladina dosahovala svého maxima. Moře opět proniklo do centrální části Austrálie a zalilo celou oblast Středoaustralské pánve.

Třetihory (terciér)

Pokračoval rozpad gondwanského kontinentu, tj. Indie a Austrálie. Australská deska prodělala šikmou kolizi s indočínským blokem. Zde došlo a stále dochází k výzdvihu a vrásnění v oblasti Papuy Nové Guineje. Ve spodním eocénu se dále od Austrálie oddělila podél riftové linie Antarktida, což umožnilo rozsáhlejší záplavu jižního pobřeží Austrálie. V druhé polovině třetihor došlo k novým tektonickým pohybům, které byly doprovázeny čedičovými výlevy. Tehdy se od Austrálie oddělil Nový Zéland. Nejvíce byly vyzdviženy okraje pevniny.

Klima bylo během třetihor většinou teplé, subtropické. Ve svrch-

ním oligocénu pronikla severní část Austrálie do tropického pásma, což mělo za následek rozvoj útesotvorných organismů a vznik Velkého bradlového útesu na pobřeží Queenslandu.

Čtvrtohory (kvartér)

Pleistocén je v historii Země výjimečný častými výkyvy teplot se střídáním ledových a meziledových dob. Během posledního glaciálu se vytvořily horské ledovce na Tasmánii a na jižních svazích Sněžných hor. Střed kontinentu byl celý zakryt písečnými pouštěmi. Hladina moře ležela asi o 150 metrů níže než dnes, došlo tak k obnažení rozsáhlých oblastí kontinentálního šelfu a vytvoření pevninských mostů, které umožnily širší migraci fauny a nakonec i příchod prvního člověka do Austrálie před asi 32 000 lety.

Kernými poklesy byly vytvořeny dva průlivy, Bassův a Torresův, a Austrálie se tak oddělila od Tasmánie a Nové Guineje.

Svět před 210 milióny let

Druhohory, trias

Na hranici permu a triasu došlo ke spojení Gondwany a Laurasie a vytvoření superkontinentu Pangea. Austrálie zastavila svůj pohyb k jihu a ležela mezi 50. a 70. stupněm jižní šířky. Na jihu byla Austrálie stále spojena s Antarktidou a na jihozápadě s Indickým poloostrovem.

Třetihory, paleogén

Pokračoval rozpad gondwanského kontinentu, tj. Indie a Austrálie. Ve spodním eocénu se dále od Austrálie oddělila podél riftové linie Antarktida, což umožnilo rozsáhlejší záplavu jižního pobřeží Austrálie. V druhé polovině třetihor došlo k novým tektonickým pohybům. Tehdy se od Austrálie oddělil Nový Zéland.

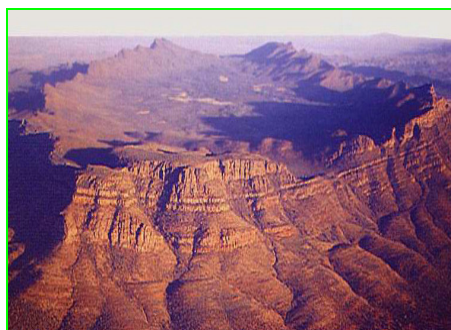
Svět před 50 milióny let

RELIÉF

Pro celý australský kontinent je charakteristická stejná výšková úroveň na velkých plochách. Převládá reliéf plošných rovin, které jsou na okraji pevniny zdviženy.

Austrálie má střední nadmořskou výšku 330 m a je po Evropě nejnižším světadílem. Výšku menší než 600 m zaujímá 96 % plochy. Jen nepatrná část má výšku větší než 1800 m. Australské pohoří nedosahují sněžné čáry. Nejvyšším bodem kontinentu je Mt. Kosciusko s nadmořskou výškou 2230 m. Naopak nejnižším bodem Austrálie je proláklina Eyrova jezera, která klesá -16 m pod úroveň oceánu.

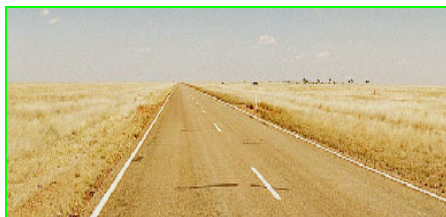

Letecký pohled na horský prstenec v pohoří Flinders Ranges v Jižní Austrálii.

Celá Austrálie je tvořena Indicko-australskou deskou, kde převládají staré formy reliéfu, které nalézáme téměř na celém kontinentu. S mladými formami se setkáváme na okrajích pevniny. Povrch Austrálie tvoří čtyři základní orografické oblasti:

ZÁPADOAUSTRALSKÁ PLOŠINA

Rozkládá se na takřka polovině rozlohy celého kontinentu. Je tvořena velmi starými horninami mimořádně bohatými na cenné nerostné suroviny, které jsou kryty horizontálně uloženými vrstvami mladších sedimentů – pískovců a vápenců – z období křídy. Vápence tvoří na některých místech tabule krasové útvary.

Silnice Barkly Highway prochází plochou krajinou Barklyho tabule.

Dnes je Západoaustralská tabule parovinou s průměrnou výškou okolo 300 metrů, která je pokryta převážně pouštěmi: Velká písečná poušť, Gibsonova poušť a Velká poušť Viktoriina. Jejich charakter je silně proměnlivý co do povrchu, tak i vegetace a svou rozlohou jsou po Saharě nejrozsáhlejší souvislou plochou pouští či polopouští na světě. Ráz pravé pouště s písečnými dunami, dosahujícími výšky až 30 metrů, má Velká písečná poušť.

V jihozápadní části Západoaustralské plošiny se rozkládá velká oblast pánví a solných jezer, kterou vytvořili řeky v pleistocénu. V tabuli můžeme vyčlenit následující oblasti:

Středoaustralská ostrovní pohoří

Jsou nazývány zlomová pohoří ve střední části plošiny. Jedná se o dvě horská pásma orientovaná od východu k západu, která jsou stará přibližně 120 milionů let. Průměrná výška hřebenů obou pohoří je okolo 1000 metrů. Geologicky nedávno erodované Macdonnellovo pohoří je tvořeno převážně křemenci, dosahuje délky přibližně 400 km a jeho nejvyšším vrcholem je hora Mount Liebig vysoká 1524 m. Méně erodované pohoří Musgraveovo se skládá z žul, rul a dioritů a nejvyšší horou je Mount Woodroffe vysoká 1515 m.

Mezi pohořími se nachází písečná rovina s několika menšími kamenitými a pískovcovými ostrovními horami. K nim patří i turisticky atraktivní pískovcový útvar zvaný Uluru neboli Ayers Rock a malé pohoří Mount Olgas.

Uluru – hora duchů. Jeden z nejnáměšších a nejmagičtějších symbolů Austrálie pochází z hornin starých 600 milionů let. Zvedá se v Severním teritoriu svou více než třístametrovou výškou a desetikilometrovým obvodem nad okolní terén.

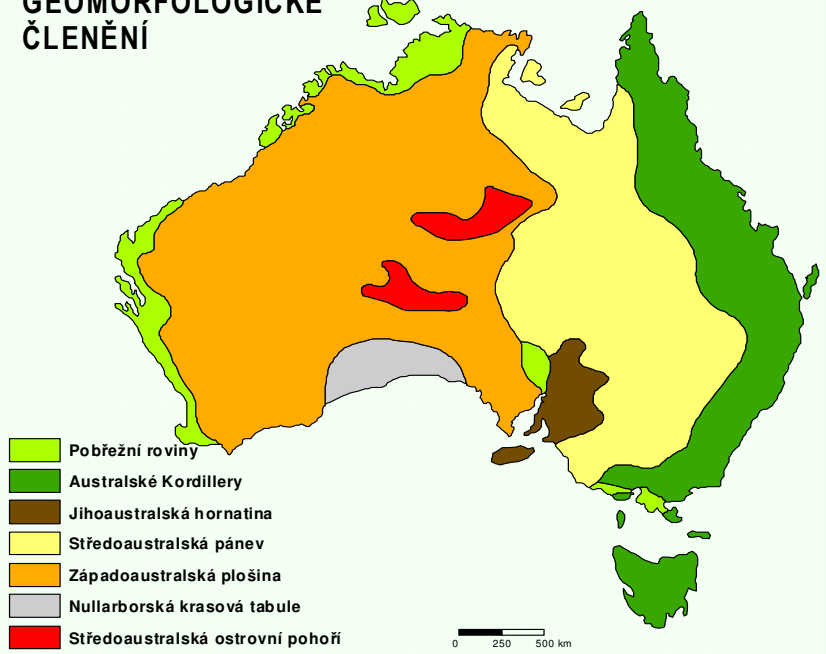
Nullarborská krasová tabule

Rozlehlá vápencová plošina třetihorního stáří, která se rozprostírá podél Velkého australského zálivu na jihu Velké Viktoriiny pouště. Vegetace na plošině je velice chudá bezlesá, což je dáno mohutností vodopropustného vápencového příkrovu. Vápence jsou zkrasovělé a jsou v nich tisíce jeskyní, závrťů i propastí. K moři spadá plošina příkrými 90-150 m vysokými útesy.

Útesy Nullarborské krasové tabule.

GEOMORFOLOGICKÉ ČLENĚNÍ

Pobřežní roviny

Tvoří úzký asi 50 kilometrů široký pás podél západního pobřeží Austrálie. Roviny jsou tvořeny mladými sedimentárními horninami, které jsou pokryté písečným nánosem z období čtvrtohor. Geologicky odlišné jsou jen pobřežní roviny Kimberley na severozápadě. Zde byla oblast vyzdvižena nad úroveň oceánu a spadá do moře strmými břehy, které jsou silně rozčleněny hlubokými zálivy vzniklými zatopením říčních údolí na konci doby ledové.

STŘEDOAUSTRALSKÁ PÁNEV

Na východě je vymezena hřbety Velkého předělového pohoří a na západě Západoaustralskou tabulí. Oblast má plochý a jednotvárný reliéf s průměrnou výškou okolo 100 m. Pánev je rozdělena nízkým rozvodím tvořeným Barklyho tabulí a 700 m vysokým pohořím Schuryn Range.

Severní oblast pozvolna klesá ke břehu Carpentarského zálivu, hlubokého pouhých 65 metrů. Na jih od Barklyho tabule je oblast Velké artézské pánve na povrchu pokrytá nepropustnými vrstvami sedimentů z období křídý a pod touto krycí vrstvou horniny se nalézá vrstva pro vodu dobře propustného pískovce z období jury. Celá tato část pánve je rozsáhlá sníženina s nejnižším bodem – hladinou Eyrova jezera – který se nalézá 12 metrů pod úrovní oceánu. Typická je silná eolická činnost, intenzivní mechanické zvětrávání, pouštní klima a krátké creeky.

Pustá krajina ve Středoaustralské pánvi. Poušť je porostlá trávami rodu *Spinifex*.

Od povodí Eyrova jezera je oddělena úzkým rozvodím tvořeným vysočinou Broken Hill a pohořím Barrier Range nížinná oblast řek Murray a Darling. Tato oblast byla ve třetihorách mořským zálivem. Podloží je tvořeno vápenci, na nichž se nalézají mohutné říční naplaveniny. Sedimentární horniny tak poskytují sekundární ložiska. Známa jsou ložiska zlata a drahých kamenů.

JIOHAUSTRALSKÁ HORNATINA

V průběhu třetihor byla postižena několika kernými pohyby, které daly vzniknout širokému tektonickému příkopu. Tento Velký jihoaustralský příkop se táhne od Spencrova zálivu až k dnes bezodtokému Torresova jezeru. Celá tato oblast byla v pleistocénu před 1 miliónem let zaledněna, což potvrzují stopy ledovců v pohoří Mt. Lofty u Adelaide. Nejvyšším pohořím je severojižně orientované hráštové pohoří Flindersonovo s nejvyšším vrcholem St. Mary's Peak vysokým 1189 metrů.

Pouštní hory ve Flindersonově pohoří.

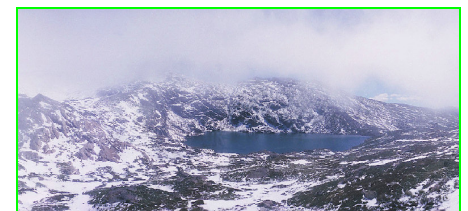
VÝCHODOAUSTRALSKÉ HORY (Australské Kordillery)

Velké předělové pohoří (Great Diving Ranges) se táhne podél celého východního pobřeží kontinentu ve výrazném oblouku od mysu Cape York po hranici mezi státy Viktorie a Jižní Austrálie, kde je zakončeno hřebeny nazývanými Grampians. Dále pokračuje Bassův průliv až na Tasmánii.

Geomorfologicky i geologicky jde o složité horské pásmo rozčleňené převážně v třetihorách četnými zlomy. Pro reliéf celého pohoří jsou charakteristická prudce se zvedající horská úbočí od oceánu a pozvolně se svažující do Středoaustralské pánve. Geologická skladba hornin je převážně prekambriického a prvohorního stáří.

Východoaustralské hory můžeme rozdělit na několik horských skupin. Směrem k jihu se šířka i výška pohoří zvětšuje. U nejvyšší hory první skupiny: Mt. Bartle Frere (1611 m) se pásmo dělí na dvě větve. První žulové pobřežní pásmo pokračuje až po Brisbane a druhá větev dosahující výšek okolo 1000 m se stáčí v mírném oblouku do vnitrozemí. Tato druhá horská skupina je užší a má ráz stolových hor v průběhu čtvrtohor silně erodovaných. Nejvýraznějším horstvem jsou **Novoanglické hory** přecházející v široké pobřežní roviny.

Další horská skupina začíná na úrovni Sydney **Modrými horami**, které jsou rozbrázděnou parovinou tvořenou silurskými a devonskými vápenci překryty mladšími pískovci. Na jihu pokračují **Australské Alpy** tvořené žulou, krystalickými břidlicemi a čediči. Australské Alpy pokrýval v pleistocénu ledovec, který zde zanechal zřetelné stopy. Vyčlenit zde můžeme **Sněžné hory**, s nejvyšší horou celé Austrálie Mt. Kosciusko (2228 m). Ke Sněžným horám se přimykají **Viktoriánské Alpy** rovněž dosahující značných výšek. Sněžná čára se však pro tuto oblast pohybuje ve výšce 2200 až 2400 metrů. Tato horská skupina je zakončena pohořím **Grampians**. Jedná se o osamělé krátké hřebeny jejichž výška klesá od východu k západu z 1500 m až na 800 m.

Horské pleso ve Sněžných horách.

Poslední horskou skupinou jsou pohoří Tasmánie, které jsou odděleny příkopovou propadlinou Bassova průlivu. Celá Tasmánie je vyzdviženou parovinou, budovanou převážně krystalickými břidlicemi, žulami a pískovci. Nejvyšším bodem je Mount Ossa vysoká 1617 m.

NEJVYŠŠÍ A NEJVÝZNAMNĚJŠÍ HORY

Název hory	Pohoří	Nadmořská výška v m
Mt. Kosciusko	Sněžné hory	2 228
Mt. Townsed	Australské Alpy	2 209
Mt. Bogong	Australské Alpy	1 986
Mt. Ossa	Centrální plošina Tasmánie	1 617
Mt. Bartle Frere	Velké předělové pohoří	1 611
Mt. Liebig	Macdonnellovo pohoří	1 524
Mt. Woodroffe	Musgraveovo pohoří	1 515

PODNEBÍ

Austrálie svou polohou náleží do pásma tropického a subtropického. Její rozmístění v nízkých zeměpisných šířkách způsobuje silné zahřívání pevniny. V důsledku vzdušné cirkulace nad kontinentem se uplatňuje vliv oceánu. Většinu srážek, které však vypadnou na svazích Východoaustralských hor, přináší východní větry. Západně od tohoto horského pásma proto převládá kontinentální podnebí.

TEPLOTA

Celistvost pevniny a jednotvárnost povrchu způsobují rovnoměrné rozložení teplot narušené pouze v horských oblastech. Nejteplejší oblasti se nachází na západním pobřeží, kde teploty v lednu dosahují 35°C. Nejchladnější oblastí je jihovýchod pevniny, kde v zimě klesá teplota pod bod mrazu.

SRÁŽKY

Srážkový režim závisí na proudění vzdušných hmot a rozložení tlaku

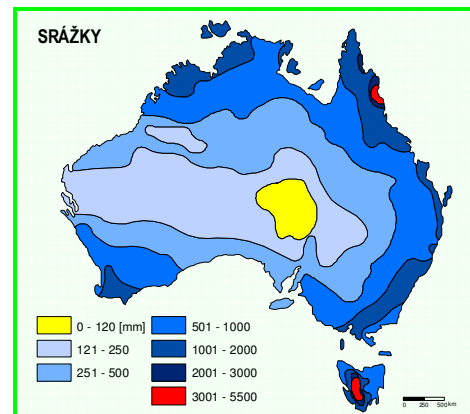
vzduchu. Oblast nízkého tlaku nad SZ Austrálií a vysokého tlaku nad Velkým Australským zálivem způsobují v létě v tropické oblasti vznik SV a SZ monzunů, které přinášejí srážky. Ve střední a jižní oblasti je v důsledku JV pasátů sucho. V zimě je rozložení tlaku jiné. Oblast vysokého tlaku je nad severní Austrálií a mořský vzduch přinášející srážky proniká do jižní poloviny pevniny.

Ranní pohled na Modré hory s mírným podnebí a rovnoměrným rozložením srážek.

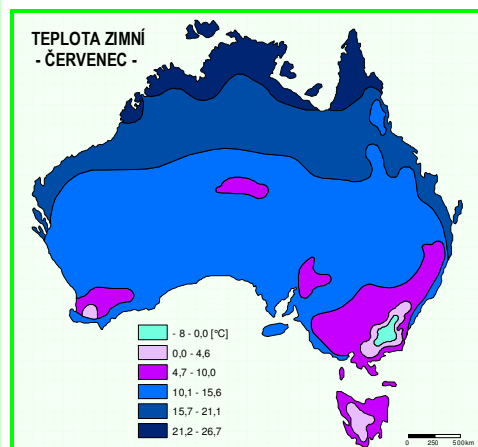
Pro celý kontinent platí, že srážek směrem do vnitrozemí ubývá. Nejvíce jich spadne na SV pobřeží Austrálie v okolí přístavu Port Douglas (přes 3500 mm ročně). Nejsušší oblasti leží v jižní polovině Austrálie, kde například pánev Eyerova jezera má v průměru jen 100-120 mm srážek ročně. Sníh padá jen v nejvyšších polohách Australských Kordiller na jihovýchodě Austrálie.

Nedostatek srážek se projevuje především v zemědělství. Austrálie je se svým ročním srážkovým průměrem 430 mm nejsušším kontinentem. Téměř 35 % plochy má průměrné roční srážky do 250 mm a jen 9 % převážně horských oblastí má přes 1000 mm srážek ročně. Pro hospodářství je nepříznivé také nerovnoměrné rozložení srážek. V severní části Austrálie je nejvíce srážek v létě, v jižní části v zimě. Rovnoměrněji rozložené srážky během roku mají pouze Východoaustralské hory.

PRŮMĚRNÉ TEPLoty A SRÁŽKY

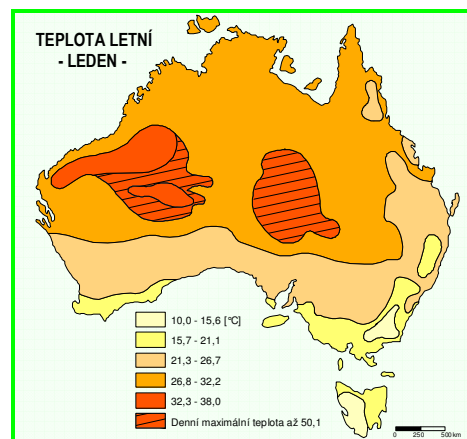
	léto		zima		srážky v mm
	max. teplota ve °C	min. teplota ve °C	max. teplota ve °C	min. teplota ve °C	
Sydney	26	19	16	8	102
Alpínský region	21	7	6	-4	150
Canberra	28	13	11	0	52
Melbourne	26	14	13	6	51
Adelaide	29	17	15	8	44
Perth	30	18	18	9	73
Kimberley	36	26	30	14	52
Darwin	32	25	30	19	138
Alice Springs	36	21	19	4	24
Brisbane	29	21	21	10	101
Cairns	31	24	26	17	168
Hobart	22	12	12	4	44
Sněžné hory	17	6	5	0	233

Jižní polovinu Austrálie, včetně Tasmánie, charakterizují teplá léta a mírné zimy. Směrem na sever se rozdíly mezi ročními obdobími stírají a na severním pobřeží už lze rozlišit jen sucha a vlhka, s monzunovými dešti a příležitostnými tropickými cyklony. Pro rozsáhlé suché vnitrozemí jsou po celý rok typické horké dny a velice chladné noci.

Australské podnebí charakterizují dlouhá sucha trvající někdy i několik let a prudké lijáky, kdy se suchá koryta creeků mění v dravé bystřiny a velké řeky se vylévají z břehů a zaplavují rozsáhlé plochy.

Podnebí Austrálie značně závisí na cyklónách a anticyklónách. Tropické cyklony přinášejí prudké srážky. Tyto ničivé uragány se v Queenslandu nazývají **hurricane**, v Západní Austrálii **willy-willy**. Pod vlivem anticyklón, kdy vznikají horké a suché větry zvané **hotwinds**, je převážná část Austrálie. Vanou zvláště na jižní a jihovýchodní pobřeží a způsobují velké škody zejména v zemědělství.

KLIMATICKÉ OBLASTI

Horké a suché kontinentální podnebí

Tento typ podnebí zaujímá široký pruh podél obratníku Kozorožka. Můžeme jej rozdělit na aridní oblast, zabírající 3 mil. km² a semiaridní tvořící prstenec o rozloze 2,76 mil. km² okolo aridní oblasti. Celá oblast má nedostatečné a nepravidelné srážky s ročním průměrem okolo 200 mm. Příležitostně se objeví srážky, které na východě přináší pasáty a na západě větry západní. Občas zde pronikne tropická anticyklóna přinášející prudký liják. Celá oblast je jednou z nejteplejších na světě. Značné rozdíly mezi denními maximy a nočními minimy, vysoké průměrné roční teploty a malé srážky charakterizují typické pouštní klima.

V neobydlených oblastech pouští lze naměřit až 49°C. Semiaridní oblasti jsou pokryty křovinnou vegetací blahovičníků a akácií.

Mírné podnebí s rovnoměrným rozložením srážek

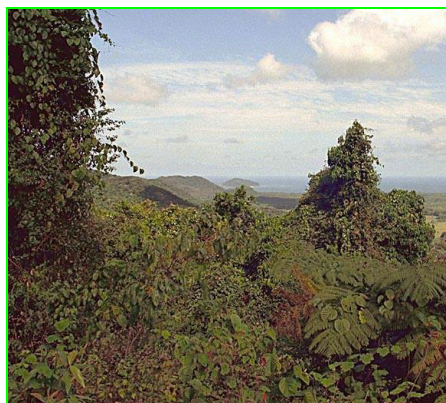
Tato oblast zahrnuje Tasmánii, východní část Viktorie a jihovýchodní část Nového Jižního Walesu. Suché období se zde zpravidla nevyskytuje, srážky padají s odchylkami téměř po

Do charakteru podnebí v některých oblastech Austrálie zasáhl rušivě i člověk. Australští dobytkaři káceli bezohledně lesy, aby rozšířili plochu pastvin. Vykácení lesů na svazích, které až dosud bránily pronikání studeného vzduchu z hor, se spolu s jinými příčinami projevuje například i přibýváním nočních mrazíků na jihovýchodním pobřeží, které se staly vážným problémem v zemědělství. V severní části Nového Jižního Walesu téměř vymizely plantáže cukrové třtiny.

Typická farmářská krajina.

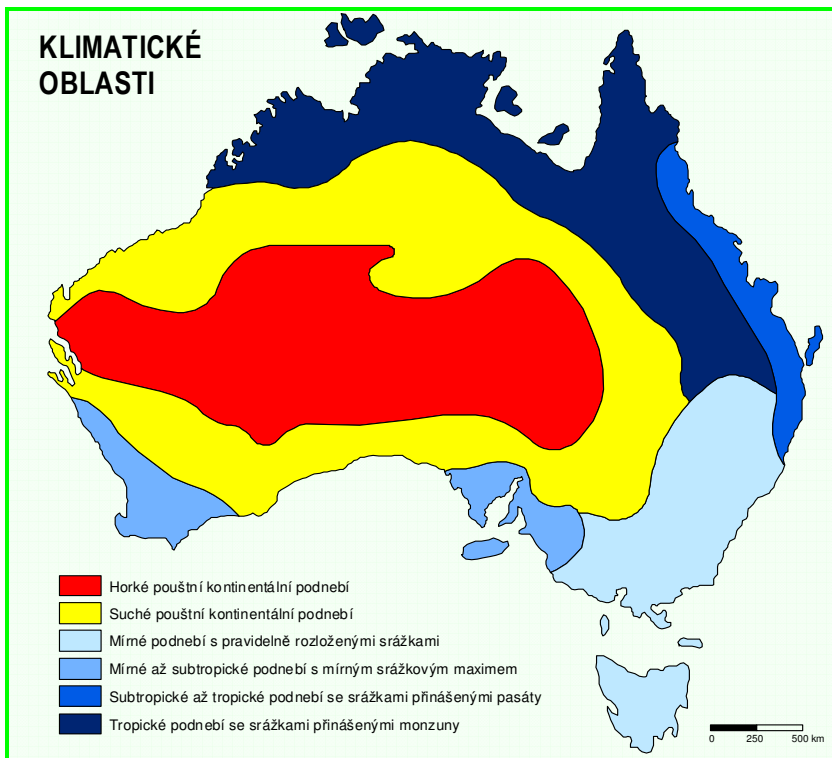
celý rok. Značné množství srážek má západní část Tasmánie a část státu Viktorie, které jsou pod vlivem západních větrů. V létě sem přináší srážky větry z jihovýchodu. Srážky, které přináší větry od oceánu, spadají na úzkém pruhu pobřežní roviny, protože jim při přechodu brání hradby Velkého předělového pohoří.

Popínavé rostliny jsou v tropických deštných pralesích všudypřítomné. Pohled východním směrem k Tichému oceánu. Tato oblast je charakteristická tropickým podnebím se srážkami přinášenými monzunami.

Mírné až subtropické podnebí s převahou zimních srážek

Patří sem jihozápadní cíp Austrálie, jihovýchodní část státu Jižní Austrálie a západní část státu Viktorie. Srážky jsou zde dostatečné, mnohdy i více jak 1500 mm ročně. Jsou však během roku rozloženy nerovnoměrně, protože většina jich připadá na zimní období. Jihozápad této oblasti má průměrně více srážek než její východní část.

Subtropické až tropické podnebí se srážkami přinášenými pasáty

Působení pasátů je vystaveno východní pobřeží. Letní pasát vanoucí z východu přináší dostatek srážek. Průměrné teploty a množství srážek se zvyšuje k severu. Nejvíce srážek je na severovýchodním pobřeží v okolí města Cairns, kde ročně naprší až 4100 mm. V celé této oblasti jsou hojné tropické deštné lesy a velké množství řek i potoků.

Tropické podnebí se srážkami přinášenými monzunami

Tato oblast se rozkládá podél severního pobřeží Austrálie. Zahrnuje na východě celý poloostrov Cape York, Carpentarský záliv, Atrnhemskou zemi a celou oblast Kimberly. Nejvíce srážek spadá v období dešťů od konce listopadu do konce dubna v době letního monzunu. Směrem do vnitrozemí srážek ubývá a prodlužuje se i období sucha. Avšak období dešťů je plně dostačující pro růst lesů a savan.

Pohled na vrcholky dun. V pozadí je pláň Simpsonovy pouště charakterizující horké pouštní kontinentální podnebí.

VODSTVO

Dnešní Austrálie je nejsušším kontinentem na Zemi. Hlavním důvodem je především její geografická poloha, která způsobuje vysoce nadprůměrné zahřívání kontinentu. Austrálie leží většinou území v tropickém a subtropickém pásmu, což je příčinou vysokých teplot a s tím souvisejícím značným výparem.

Dalším důvodem nedostatku vody je dnešní tvar Austrálie a geologické a geomorfologické poměry. Kontinent neprodělal v nedávné geologické minulosti žádné výrazné horotvorné vrásnění, většina masivů je značně erodovaných s nízkou nadmořskou výškou. Důsledkem toho je nedostatek tzv. stálých zdrojů vody, tzn. vody z tajících ledovců a sněhu.

Řeka Neales je jedna z mála řek ústících do Eyrova jezera, která má na svém dolním toku převážnou část roku dostatek vod.

Sníh se vyskytuje v zimním období jen v oblasti Velkého předělového pohorí a vysokých pohorí Tasmánie.

Charakteristickým rysem australské říční sítě je nerovnoměrnost rozložení a proměnlivost vodních stavů. Většina řek proto teče pouze periodicky. Tyto creeky mají dostatek vody pouze v období velkých lijáků. Stálé tekoucí řeky najdeme na východních svazích Východoaustralských hor, na tropickém severu a v Tasmánii. Až 60% pevniny je bez odtoku k moři.

Hydrologicky patří 3/4 pevniny s odtokem k moři k Indickému oceánu a pouze 1/4 pak k Tichému oceánu. Rozvodní čára probíhá po hřebenech Východoaustralských hor. Celou Australskou pevninu je možné rozdělit z hydrologického hlediska na oblast bez hydrografické sítě, bezodtokou oblast a oblast s odtokem k moři.

Bezodtoké oblasti

Tyto oblasti ležící zejména v centrální Austrálii nazývané Středoaustralská pánev se vyznačují vnitřním odtokem a jsou ohraničené převážně nízkými terénními vyvýšeninami. Tuto oblast protíná řídká síť periodických toků – creeků, které pramení v nízkých horách či vyvýšeninách, popřípadě na stolových horách. Toky mají vodu jen

Creek

v krátkém horním úseku, pak ji rychle ztrácejí vsáknutím do podloží či intenzivním výparem. Síť creeků se sbíhá v pánvi bezodtokového Eyrova jezera. Nejvíce vyvinutý je systém Cooper's Creeku, což je spíše zátopová oblast na soutoku řek Thompson a Barcoo River, která je tvořena paralelními koryty tvořící jakousi vnitrozemskou říční deltu. K nejvýznamnějším tokům oblasti patří řeka Finke vlévající se ze severozápadu do Eyrova jezera.

Podobně jako creeky charakterizují tuto oblast i jezera, která jsou spíše většími či menšími solnými pánvemi které se periodicky naplňují vodou. Největším australským jezerem je jezero Eyrovo, kde leží i nejnižší bod celé Austrálie. V období sucha se jezero stává solnou pouští s malými jezírky, jen ojediněle se vytváří souvislá vodní hladina. Stejný charakter má i Torresovo jezero ležící v jihoaustralském tektonickém příkopu.

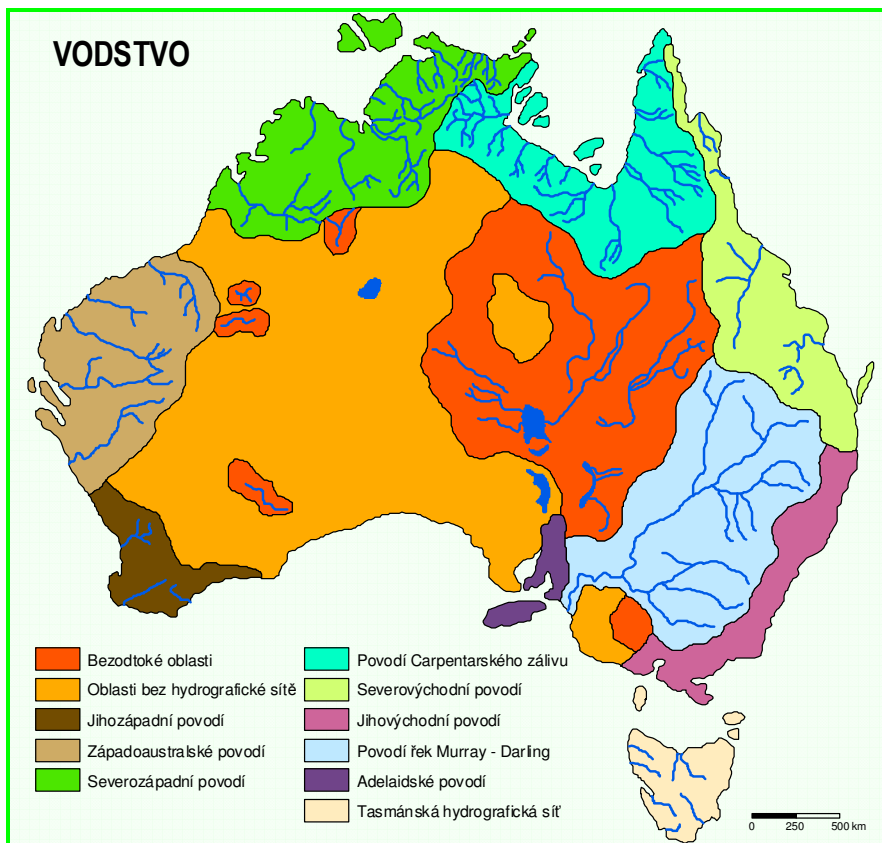
Oblast bez hydrografické sítě

Tato oblast se rozkládá na 3/4 Západoaustralské plošiny a zahrnuje pouštní oblasti Velké písečné pouště, Viktoriiny pouště a pouště Tanami včetně pustiny Nullarborové krasové tabule.

Součástí je i jihozápadní jezerní pánev, v níž má 39 slaných jezer plochu větší než 1000 km². Do oblasti patří i centrální část Simpsonovy pouště a jižní oblast s Torresovým jezerem. Oblasti nejsou zcela bez vody, na některých místech vyvěrají prameny podzemní vody.

Slané jezero Lake Johnston je téměř vyschlé a umožňuje opatrnou jízdu vozu po tvrdé vrstvě soli, pod níž je hluboké slané bahno.

Oblasti s odtokem k moři

Nejvýznamnější říční systém je povodí řek Murray a Darling. Řeka Murray je dlouhá 2520 km a lze ji jako jedinou srovnávat s veletoky jiných světadílů. Řeka Darling je sice delší, ale v období sucha částečně vysychá. Murray pramení nedaleko vrcholu Mount Kosciuska jako prudká horská řeka, později se ale mění na meandrující pomalý tok, který ústí mělkým ústím do Indického oceánu. Murray je splavná až k úbočí hor, avšak ústí přehrazené písečnými kosami je lodím nedostupné.

Z východních svahů východo-australských hor stéká k Tichému oceánu řada stálých řek. Jedná se o krátké prudké toky s vyrovnanými vodními stavy. Důležitými hospodářskými řekami jsou Burdekin a Fitzroy, které jsou splavné i pro námořní lodě. Směrem k severu stoupá proměnlivost vodních stavů.

Na severním pobřeží Austrálie ústí řada řek, jejichž spád je na horních

tocích prudký, ve středních a dolních tocích pomalý. Vodní stavy kolísají v souvislosti se sezónností srážek. V období sucha se mění v úzké potoky a naopak za letních monzunů často vystupují z břehů a zaplavují okolní roviny. Nejmohutnější a nejdelší řekou ústící do Carpentarského zálivu je řeka Flinders (832 km).

Meandrující řeka Murray.

Řeky západního pobřeží jsou díky malým srážkám pouze periodickými toky. Příznivější vodní stavy a dostatek vody po celý rok mají řeky na jihozápadě kontinentu. Největší je Swan River (Labutí řeka) dlouhá 390 km s důležitým přístavem Perth – Fremantle.

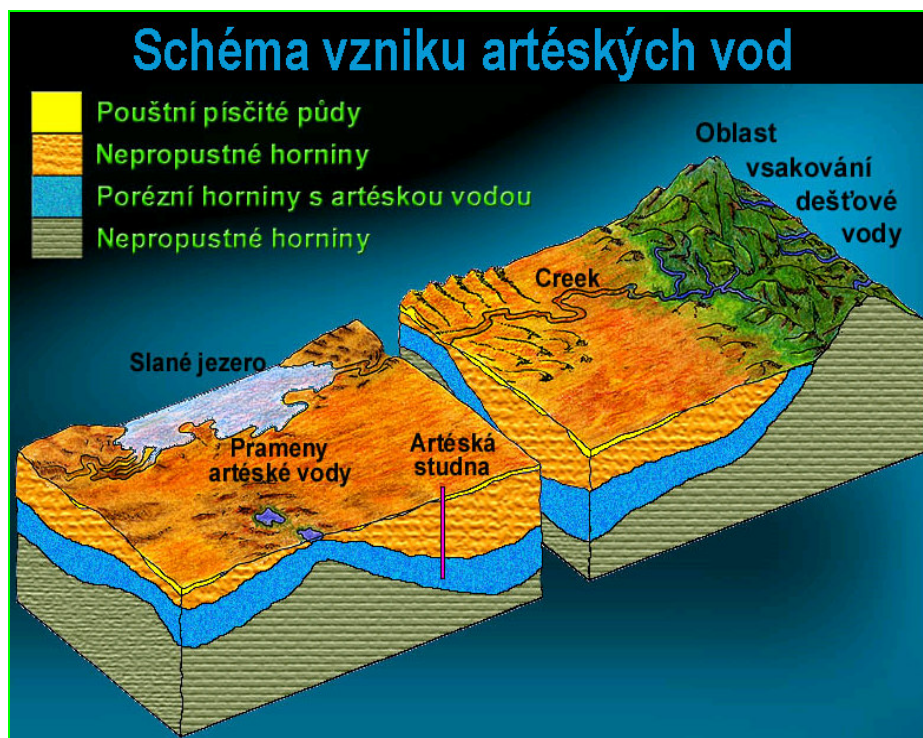
Na jižním pobřeží nenajdeme žádné říční ústí, což je příčinou nejen malých srážek, ale především geologickým podložím Nullarborové krasové tabule. Srážková voda se rychle vsakuje do podzemí a hromadí se v podzemních nádržích.

Tasmánská hydrografická oblast

Vyznačuje se velkým množstvím stálých vodních toků. Ty jsou napájeny z dešťových srážek a na jaře tajícími sněhy z hor. Důležitou řekou ústící do Tasmánského moře je řeka Derwent, na které leží hlavní město Hobart. Největší a nejvodnatější řekou ústící estuárem na sever do Bassova průlivu je Tamar. Energie vodních toků je na Tasmánii využívána v množství přehradních nádrží k výrobě elektrické energie. Tato vodní díla patří k největším na světě.

PODZEMNÍ VODY

Suché vnitrozemské oblasti mají jen slabě rozvinutou nebo vůbec žádnou vodní síť. V těchto oblastech s občasnými dešti odtékají toky tzv. creeky, část vody se ale přece jen vsakuje do propustných hornin a za příznivých okolností se pak koncentruje v sedimenty vyplněných depresích, z nichž největší je Velká artézská pánev. Při střídání propustných a nepropustných vrstev se v depresích tohoto typu vytvářejí napjaté zvodně. Při navrtání pak voda tryská pod tlakem na povrch, nebo alespoň vystoupá nad původní úroveň spodní vody, odkud se potom čerpá a nazývá se subartézská voda. Pokud tato voda z velkých hloubek sama vyvěrá nebo stříká nazveme ji artézskou vodou.

Tato jezírka vytvořila vyvěrající artézská voda Velké artézské pánve. Takovéto prameny se tvoří v pouštích tam, kde došlo vlivem geologických pochodů k narušení horní nepropustné vrstvy hornin.

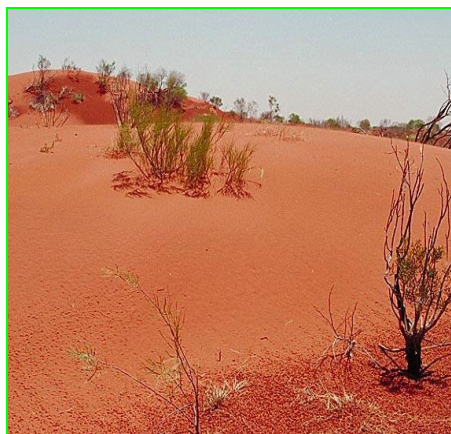
High Way Bore se říká této sestavě k čerpání subartézské vody, která se skládá z větrného vodního čerpadla a nádrže na načerpanou vodu. Celek slouží k napájení dobytka a vytékající voda zavlažuje celou oblast.

Teplota artézské vody stoupá s hloubkou od 15°C do 100°C, je silně mineralizovaná a tudíž se nehodí k zavlažování. První artézská studna byla v Austrálii navrtána ve Velké pánvi roku 1878, dnes je zde kolem 3000 vrtů. Nejhlubší artézský vrt najdeme v Queenslandu s hloubkou 2136 m.

PŮDY

Australské půdy můžeme zařadit převážně k půdám tropickým. Pouze v horských oblastech jihovýchodní Austrálie a na Tasmánii jsou zastoupeny půdy mírného pásu. V závislosti na hlavních půdotvorných faktorech podnebí a rostlinstvu jsou australské půdy rozmístěny podle zákona rovnoběžkové zonálnosti. Tato zonálnost je narušena pouze ve východní části kontinentu v oblasti Východoaustralských hor.

Východně od hory Ayers Rock je půda silně písčítá s malými dunami. Podle výrazně rudohnědého zbarvení půdy se východní oblast Velké západoaustralské plošiny nazývá „rudý střed“ kontinentu.

Červenohnědé půdy a červenice na vápencích (terra rossa)

Jsou rozšířeny v oblastech, kde se vyskytují srážky sezónního charakteru, tzn. letní a zimní deště. Nalézáme je na středním toku Murray – Darlingu, v severní Austrálii na jih od Darwinu a na jihozápadě kontinentu. Jsou provázány lesem na pahorkatém terénu a na svazích. Svrchní horizont těchto půd je zbarven kysličníky železa světle hnědě. Na těchto půdách se často pěstuje pšenice.

Lehké, světlé, vápnité půdy

Nalézáme je v jihozápadní části Austrálie, na Eyreově poloostrově a v jihozápadní části Murray – Darlingu. Tyto půdy ležící na vápenitých nebo krystalických horninách bývají označovány tzv. mallee, neboť se na jejich vzniku podílejí husté křovité porosty ozn. jako malle scrub. Jsou to zásadité půdy chudé na humus. Vyluhováním dešťové vody se ve svrchním horizontu usazuje kuchyňská sůl a tím se často tvoří solončaky. Těchto půd se používá k produkci obilí a k lehké pastvě ovcí, zavodněných pak pro zahradnictví.

Příklad eroze způsobené vodou.

Šedé a hnědé půdy

Tyto poměrně značně rozšířené půdy zabírají široký pás lemující na východě a na severu oblast pouští a polopouští. Tyto půdy savan a stepí mají kaštanově hnědou až šedou barvu. Bývají často zemědělsky využívané pro lehkou pastvu, v Novém Jižním Walesu se jich používá jako zavlažených pastvin. Půdy jsou většinou bez stromů porostlé trávou nebo křovinami.

Bažinaté půdy

Tyto půdy se vytvořily podél pobřeží Carpentarského zálivu a na západním pobřeží Arnhemské země. Často jsou pokryty mangrovnickovým porostem a zaplavované pravidelně přílivem. Pro odlehlou polohu není těchto půd využíváno.

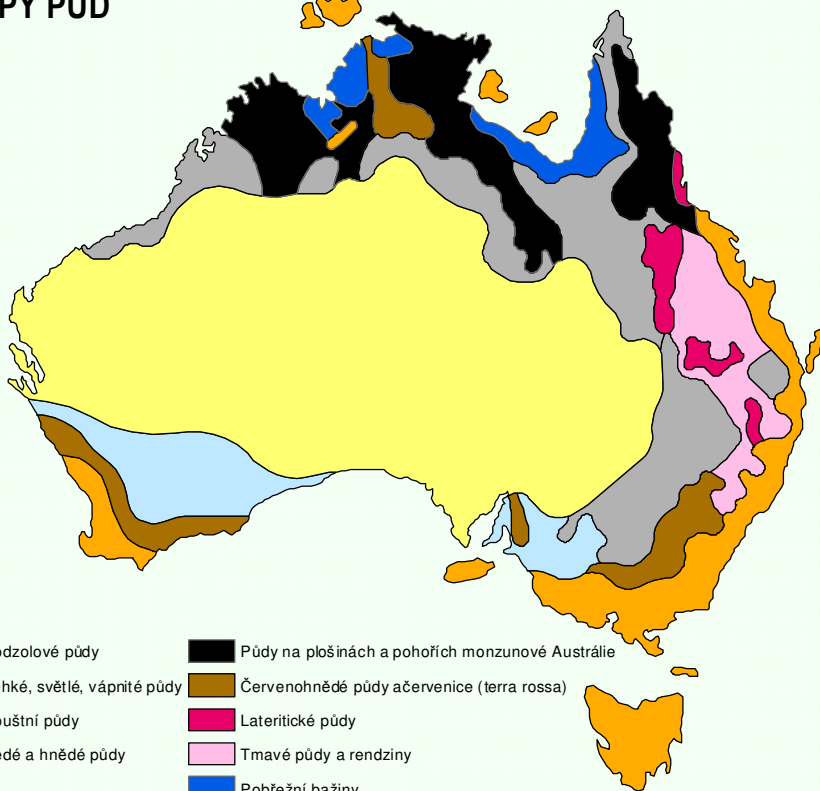

Půdy pokryté mangrovovými porosty, které vytvářejí několikakilometrovou bariéru mezi vnitrozemím a pobřežím.

Podzolové půdy

Zabírají oblast Východoaustralských hor, jihozápadní okraj kontinentu a ostrov Tasmánii. Tvorbu těchto kyselých půd se zřetelným podzolovým horizontem šedavé barvy příznivě podporuje malý výpar v období dešťů. Jsou pokryté hustým lesem nebo scrubem. Jejich úrodnost není velká, avšak hnojivo jim hojně prospěje a mají velký význam jako zlepšené nebo zaseté pastviny pro ovce a jatečný skot.

TYPY PŮD

Druhově bohatá květena Austrálie existuje také vlivem rozmanitosti reliéfu a půd, jež zajišťuje různé zásobování živinami a vodou. Určité fyzikální a chemické zvláštnosti půd přispěly k odlišnému vývoji australských ekosystémů. Srovnávací studie prokazují, že zdejší neúrodné písčité půdy byly chudé na fosfor a že právě tento nedostatek snižoval možnost vazby atmosférického dusíku, což je mikrobiální pochod podstatně obohacující půdu o důležitou živinu.

Zahrady v tropech jsou plné květů a svěží zeleně.

Tmavé půdy, rendziny

Jsou v oblastech na východě Velkého předělového pohoří. Půdy bohaté na humus a fosforečné soli se vyznačují černou nebo temně šedou barvou a zásaditou reakcí. Rostlinná pokrývka je nepřetržitá, místy převládá řídký listnatý les.

Tyto půdy jsou zemědělsky intenzivně využívány, jsou velmi úrodné a používá se jich pro pastvu a produkci krmiv.

Pouštní a polopouštní půdy

Vyplňují rozlehlé pustinné oblasti střední a západní Austrálie. Ve středních oblastech Západní Austrálie najdeme půdy silně rozrušené pouštními vlivy, jejichž svrchní horizont zůstal zachován a spodní horizont je složený ze železitých slepenců.

Tyto písčité rudé a hnědé půdy jsou zbarveny kysličníky železa a mají kyselou reakci. V oblasti Velké písečné pouště, Viktoriiny pouště a

pouště Arunta, kde nebyla činnost pouštních činitelů ničím brzděna, se vyvinuly písečné pouště s písčítými dunami, porostlými suchou ostnitou trávou spinfexem a místy keři. Kamenitou poušť nalezneme v Gibsonově a Stuartově poušti a v okolí Eyreova jezera.

Holé písečné duny porostlé vegetací, se vyskytují zejména v severní části ostrova Fraser Island. Ostrova, který je největším písečným ostrovem na světě s délkou 124 kilometrů.

Polopouštní a pouštní hlinité půdy se nachází na Nullarborské krasové tabuli a na zlatonosných polích Západní Austrálie. Kamenité a písčité pouště tvoří nepatrnou vrstvu, jsou bohaté vápníkem a mají zásaditou reakci. Rostlinný pokryv není souvislý,

převládá suché křoví scrub, místy se objevuje i řídký les.

Barva těchto plošně nejrozsáhlejších půd je kaštanová, hnědáva nebo šedavá a lze vymezit i několik menších oblastí s charakteristickými zvláštními typy půd.

Lateritické půdy

Vytvořily se ve vlhkém tropickém podnebí na severu Austrálie. Vyplňují například oblast Kimberly, Arnhemskou zemi či Yorský poloostrov.

Jedná se o půdy na východě křemičité a na západě železité, které se zachovaly z geologicky staršího vlhčího období pleistocénu. Vrchní půdy se nezachovaly, protože byly podrobeny v průběhu času značné erozi.

Lateritová půda má kyselou reakci a představuje spodní stmelenu vrstvu starých plošin a pohoří monzunové Austrálie. Jsou málo úrodné a používá se jich pro pastvu a produkci krmiv.

Půdy na plošinách a pohořích monzunové Austrálie

Tato půda je velmi variabilní, patří sem skeletové a velmi mělké podzolované a lateritické půdy vysočin. Tyto půdy najdeme převážně v severní a východní části Austrálie. Pro rostlinnou produkci se však nehodí.

Oblast Kimberley regionu je tvořena lateritickými půdami, které obsahují mnoho železicového štěrku nebo kompaktního lateritu.

BIOTOPY

Rostlinstvo a zvířena Austrálie mají svérázný charakter, neboť převládají starobylé druhy, které se jinde ve světě vyskytují velmi vzácně. Rozhodující příčinou nebyla jen dlouhodobá izolace kontinentu, ale hlavně biologické a jiné účinky zeměpisného prostředí. Austrálii můžeme rozčlenit na několik biotopů:

Deštné pralesy

Tento typ je rozšířen v dnešní době na relativně malých územích v úzkém severojižním pásmu podél východního pobřeží až na Tasmánii. Od ostatních lesů se rozlišuje nesmírnou bohatostí rostlinných druhů. Stromy dorůstají do výšky 30-35 metrů a lze rozlišit tři výrazná výšková patra. Koruny stromů tvoří téměř souvislou klenbu, kterou proniká velmi málo světla a z tohoto důvodu nalezneme na zemi jen velmi málo bylin. Vzhledem k rozšíření deštného lesa v severojižním směru rozlišujeme podle typu klimatu tři hlavní skupiny: tropický deštný les, subtropický deštný les a subantarktické lesy mírného pásma.

Cesta přes vyschlé zasolené prohlubně koryt creeků, které odtékají do solného jezera, které je však po většinu roku vyschlé.

Pouště

Pouštní oblasti jsou nejrozšířenějším biotopem vyplňující střední část Austrálie. Deště jsou zde nepravidelné, spíše krátké a prudké. Je to jedna z nejteplejších oblastí světa. Denní teploty dosahují 40°C, v noci klesá teplota na 2 až 3°C. Pouště jsou obvykle pokryté vyšší či nižší křovinatou vegetací s akácií a eukalyptů či pokryty spinifexové biotopy. Volné písčité pouště s pohyblivými dunami až 30 m vysokými jsou na západě kontinentu v oblasti Velké písečné pouště, v Simpsonově poušti ve střední Austrálii a na jihozápadě Nullarborské plošiny. Kamennými pouštěmi pak jsou např. Gibsonova či Stuartova kamenná poušť.

Křovinaté porosty blahovičníků MALLE

Malle se vždy skládá z několika druhů víceletých eukalyptů, jejichž spodní úroveň tvoří bylinný porost kapradin či trav. Druh porostu je závislý na typu půd a množství srážek pohybujících se od 200 až 560 mm za rok. Stromy eukalyptu Malle vyrůstají do výšek 3 až 9 m a jejich kořeny dosahují značné délky. Na živočichy tento biotop není příliš bohatý, vyskytují se zde drobní plazy, vačnatci a některé druhy ptáků.

Velký korálový útes

Od Cape Yorku na jih k obratníku Kozoroha se táhne 2000 km dlouhý pás asi 600 korálových ostrovů a ostrůvků. Jde o největší útvar na světě, vzniklý činností živých organismů. Kromě řady různých korálů zde žije mnoho jiných mořských živočichů, ryb, ptáků, želv aj. Korálům se daří v mělké, teplé, čisté a dobře prokysličené vodě. Jedna z nejceněnějších přírodních památek je od roku 1979 národním parkem a pod patronací UNESCO.

Oblast solných jezer

Rozkládá se v jihozápadní části Západoaustralské plošiny. V době pleistocénu zde byla řada řek, množství vegetace a živočichů. S ochlazením klimatu a posunem Australského kontinentu směrem k rovníku se prostředí stávalo stále sušším. S poklesem světového oceánu byla jezera zasolena a téměř bez života. Z rostlinstva se jedná jen o nízké druhy keřovitých akácií a eukalyptů. Přežívají zde malé kostnaté rybky, bakterie, řasy a drobní vodní korýši.

Oblast solných jezer – v ústí permanentního potoka do slaného jezera, kde je salinita vody na odpovídající úrovni, prosperuje kolonie stromatolitických struktur.

Vřesoviště

Jsou tvořena nízkými a hustými křovinami nepřesahujícími výšku 2 m. Vegetace je tak hustá, že prakticky neexistuje bylinné patro. Rozlišujeme mokrá vřesoviště, vázaná v tropickém a subtropickém pásmu na kyselé pobřežní půdy, a suchá vřesoviště v mírném pásmu. V pobřežních vřesovištích je díky množství květů dostatek hmyzu a tím i ptáků.

Keřovité porosty akácií

Mají schopnost dobře se vyrovnávat s nedostatkem vody. Akáciové porosty se dělí na mnoho typů a nejčastěji dosahují výšky od 2 do 9 metrů. Struktura křovin tvoří skupiny keřů, mezi kterými jsou rozsáhlé porosty bylin a trav. Nejčastějším obyvatelům tohoto biotopu je hmyz, drobní plazi, ptáci a některé druhy vačnatců.

Nízké akáciové keře neboli kapinice na Klokánim ostrově.

Mangrove

Je biotop tvořený až 40 druhy rostlin přizpůsobených životu na hranici souše a moře. Nalezneme jej v tropickém pásmu podél severního pobřeží a při ústí řek. Jde o úzké stromy do výšky 6 m, spleť větví, kořenů, výhonků a mladých rostlin jejichž plocha je téměř neprůchodná. Biotop je úkrytem pro množství živočichů, převážně dravců, krabů, ryb a ptáků a občasným výskytem krokodýlů.

Polopouštní spinifexové biotopy

Tyto stepi zabírají až 16% plochy kontinentu. Jde o různé druhy trav rostoucích v trsech a dosahujících výšky 30 až 150 cm. Půda mezi těmito trsy je holá, místy se vyskytuje akáciový či eukalyptový keř. Trsy slouží jako úkryt pro plazy, drobné vačnatce a ptáky přizpůsobené častým obdobím sucha.

Alpínská vegetace

Tato vegetace se udržuje na malých plochách Sněžných hor a v Tasmánii. Rostliny, především endemité, se přizpůsobily životu v horských podmínkách už v pleistocénu. Můžeme zde vyčlenit horskou vegetaci (900-1500 m), kde převládají vysoké druhy eukalyptů, subalpínská vegetace (1500 – 1800 m) s keřovitými porosty, místy až 5 m vysokými a alpínskou vegetací (nad 1800 m) s nízkými porosty do 3 metrů.

Zasněžené vrcholky Velkého předělového pohorí

Savanové lesy

Skrývají celou řadu různých vegetačních typů. Rozšířené jsou od mírného až po tropické pásmo a v souvislosti s tím se mění i druhová skladba. Převládají druhy eukalyptů, akácií a baobabů. Výška nepřesahuje 10 metrů. Typický je hustý křovinný porost, či různé druhy trav a bylin. Při požárech, které jsou až nutností mají značnou schopnost regenerace. Nachází se zde až třikrát více druhů živočichů než v biotopech deštných či sklerofilních lesů.

Sklerofilní lesy

Tvoří středně vysoké stromy eukalyptů s výrazným nízkým patrem z křovin.

Vlhké sklerofilní lesy jsou v oblastech, kde naprší nad 1000 mm srážek ročně. Nachází se zde nejvyšší stromy světa – obří eukalypty s výškou přes 80 metrů. Lesy jsou velmi bohaté na mnoho druhů ptáků, savců a hmyzu.

V suchých sklerofilních lesech dosahují eukalypty výšky maximálně 30 m. Dobře vyvinut je křovinatý porost, skýtající domov pro mnoho druhů ptáků, savců a hmyzu. Tento porost se schopností dobře se vyrovnávat z období sucha nazýváme v Austrálii BUŠÍ.

Mokřady a jezera

Vzhledem k suchému kontinentálnímu klimatu není tento biotop příliš rozšířen. Najdeme ho v oblastech řek, rybníků, močálů, bažin či člověkem vytvořených rezervoárů a přehrad. Většina mokřin mění v průběhu ročních období svou velikost v závislosti na klimatu a s tím se mění i druhové zastoupení flóry a fauny. Typičtí jsou vodní ptáci a krokodýli. Jmenujme řadu pelikánů, kormoránů, kachen, labutí, ale i např. divoké prasata.

Důležitou úlohu hraje bažinaté území říčního systému Murray-Darling, avšak lidské zásahy způsobily v řadě australských mokřadů dalekosáhlé škody.

Stepi s travami rodu ASTREBLA

Nacházejí se v místech zavlažovaných monzunovými dešti spíše v severní části Austrálie. Trsy trav této stepi dosahují výšky až 1 m, někdy však až 3 m. Při severním pobřeží s vysokými srážkami jsou rozšířené močalovité stepi. Vysoká produkce rostlinné masy podporuje výskyt hmyzu, vačnatců, ptáků, plazů a v některých místech i ohromné termity kolonie.

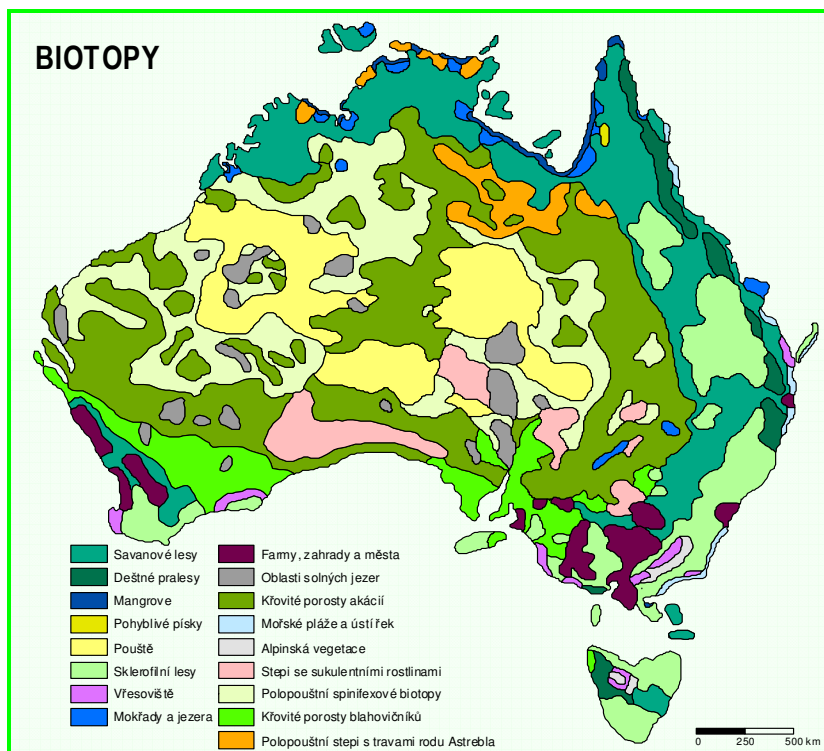
Stepi se sukulentními rostlinami

Jedná se o typ krajiny v jihovýchodní části porostlé dužnatými a keřovitými rostlinami. Porosty jsou spíše řídké a dosahují výšky 3-4 metrů.

Mořské pláže a ústí řek

Austrálie má poměrně malou horizontální členitost a téměř všechny druhy pobřežních oblastí jsou nechráněné a čelí tak poryvům bouří vznikajících nad oceány. Jihovýchodní pobřeží je kopcovité s mělkými písčnými či štěrkovitými plážemi. Jde o drsné a ničím nechráněné prostředí.

Severovýchodní pobřeží se vyznačuje písčnými plážemi, je lemováno korálovými útesy a nalezneme zde množství živočichů – korýšů, ryb a ptáků. Severní pobřeží omývá mělké šelfové moře. Břehy jsou často zarostlé mangrovovými močály.

Ústí Eli Creek do Tichého oceánu. Jediný pravidelný tok na ostrově Fraser Island způsobuje erozi písčitého pobřeží.

Farmy, zahrady a města

Jedná se o biotop, který je vytvořen uměle z původního biotopu dané oblasti, z něhož většinou přebírá část živočišných i rostlinných druhů, které se velmi obratně dokáží přizpůsobit novému prostředí. Daleko větší dopady na biotop než města a jejich infrastruktura má však zemědělská prvovýroba.

ROSTLINSTVO

Malý světadíl Austrálie se jeví spíše jako velký ostrov zcela izolovaný od ostatního suchozemského života. Stojí za to připomenout, že jméno Botanický záliv, používané pro vstupní mořskou bránu u Sydney, prozrazuje zájem prvních osadníků a přírodopisců o rostliny Austrálie. Současní botanikové jsou schopni rozlišovat v australské flóře až 25000 druhů vyšších, tj. kvetoucích rostlin, z nichž asi 75 % jsou rostliny endemické, které se liší od forem rostoucích v Euroasii, Africe nebo Americe.

Waratah (Telopea speciosissima) je krásným červeným květem kvetoucí rostlina, vyobrazená též na státním znaku Nového Jižního Walesu.

Všechny rostliny a živočichové Austrálie mají buď kolébku ve své dnešní domovině, nebo se přistěhovali z jiných částí světa. Ještě před 60 miliony let, v pozdní křídě a časných třetihorách, byla Austrálie připojena k postupně se rozšiřující Gondwaně (budoucí Antarktida, Afrika, Jižní Amerika a Nový Zéland), jejíž teplé a vlhké klima skýtalo příznivé prostředí pro dnešní lesy. Teprve s počátkem třetihor se australský kontinent plně oddělil a se změnou klimatických podmínek se izoloval od ostatní souše.

Vrchní patra tropické vegetace v deštivém pralesu.

Je samozřejmé, že vedle dlouhé a dramatické evoluce uvnitř dědičné hmoty je stav australské květeny též výsledkem vlivu rozmanitého životního prostředí na tomto kontinentu. Vlivem značných rozdílů v horninách a klimatu našly domácí, proniklé a cizí rostliny vhodná stanoviště na území pestré mozaikou vlhkého tropického, polopouštního, pouštního přímořského a kontinentálního klimatu.

Druhově bohatá květena Austrálie existuje také vlivem rozmanitosti reliéfu a půd, jež zajišťují různé zásobování živinami a vodou. V jiných částech Austrálie však vývojem destabilizovaná společenstva umožňovala pronikání cizorodých životních forem z velkých zeměpisných vzdáleností a došlo i k rozvoji a úpravě neaustralských typů.

Početná útočiště starobylých rostlin má Austrálie v jihozápadním cípu Západní Austrálie a v hornatých tropických oblastech podél severovýchodního pobřeží. Květena tropické Austrálie byla obohacena nastěhováním rostlin z ostrovní jihovýchodní Asie a Nové Guinee při kolizi pevnin v třetihorách a při snížení mořské hladiny ve čtvrtohorách.

Na okraji deštivých pralesů kvetou mnohé byliny nápadnými květy.

Významné proměny osamostatňující se australské flóry se objevily odlišováním různých typů vegetace a průniku nových druhů v polovině třetihor. Téměř dva tisíce cévnatých druhů, rostoucích v dnešní Austrálii, patří mezi rostliny, v posledních stoletích na tento kontinent neúmyslně zanesené člověkem a posléze tam zdomácnělé. Jak lze očekávat podle podnebných zón a očekávaných směrů nastěhování, do severní oblasti Austrálie pronikaly více americké druhy a jižní oblasti se staly spíše domovem mnoha eurasijských a středozezemních druhů.

Horský eukalyptus je mimořádně mrazuvzdorný. Dorůstá do maximální výše 5 metrů.

Mnohé druhy rostlin jsou celým svým životním cyklem, zejména způsobem šíření semen, přizpůsobené vlivu ohně. Požáry byly po dlouhé věky v Austrálii významným přírodním činitelem, jak to potvrzují dosvědčující nalezené uhlíky v třetihorních usazeninách; jejich četnost se podstatně zvýšila od doby, kdy na tento kontinent přišli první lidští obyvatelé a zvláště od doby evropské kolonizace.

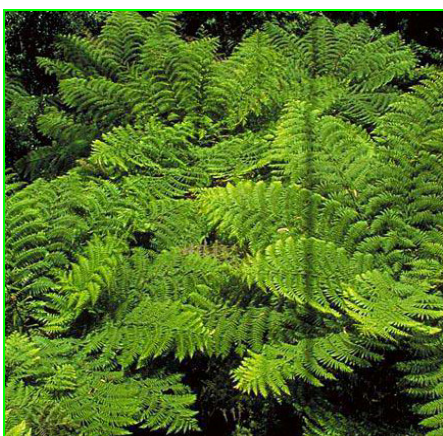
Požár buše je v období sucha častým jevem

Vegetační typy

I když lidé významně změnilы mozaiku prvotních ekosystémů kácením, oráním, pastvou dobytka a zavlečením cizorodých býložravců (např. králíků), podstatu Australské krajiny nejlépe seznáme na základě přežívajících základních formací a vegetačních typů, které lze jednoduše charakterizovat takto:

Severní deštný les se vyskytuje ve vlhké a teplé pobřežní zóně a horách severního Queenslandu. Je to druhově nejbohatší formace nazývána liánový les. Tvoří ji hustě zapojené porosty listnatých lesů se stromy až 50 metrů vysokými, roztroušené vysoké jehličnany, četné liány či velké pozemní byliny.

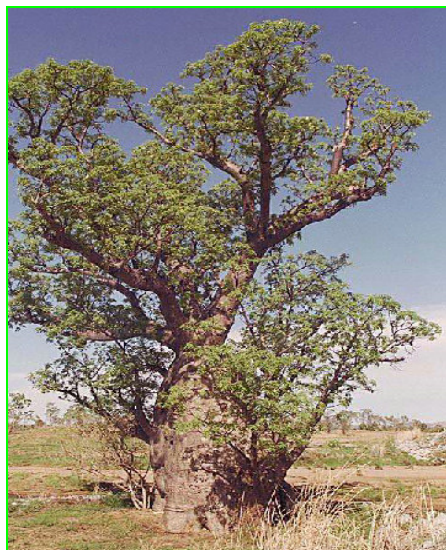
Jižní deštný les roste ve vlhkých subtropických oblastech Queenslandu, v pobřežní zóně Nového Jižního Walesu a Viktorii a v Západní Tasmánii. Les nepřesahuje výšku 30 m, skládá se z mála druhů a nejčastěji z vždyzelených jehličnanů. V korunách stromů jsou zastoupeny mechy a lišejníky.

V Modrých horách roste mnoho stromových kapradin, které zde vytvářejí bohaté porosty.

Světlý vysokokmenný les je vegetační typ složený z vysokých stromů blahovičníků dorůstajících až

100 m. Je rozšířen v jihozápadní části Západní Austrálie, na severu Severního Teritoria, východě Nového Jižního Walesu a východní Tasmánii. Občasné sucho způsobuje vznik katastrofických požárů, které podněcují hromadnou obnovu stromů.

Tento obrovský dutý baobab je starý několik set let.

Světlé háje jsou běžně rozšířené ve všech suchých státech australského vnitrozemí. Sestávají se z řídkých a nízkých, leč přes dva metry vysokých porostů dřevin (např. až 400 druhů blahovičníků) a s hustým porostem trav. Mnohé z těchto dřevin mají ohnivzdornou kůru a suchovzdorné listy.

Křoviny Mallee je název ekosystému, který pochází od původních obyvatel. Mallee rostou napříč celou Austrálií na jih od obratníku Kozoroha. Převládají keřovité blahovičníky, pohotově se obnovující po požáru. Výška dřevin a patrovitost křovin je ovlivněna složením půdy.

Vřesoviště je vegetační typ přizpůsobený zpusťšeným a chudým krajinám. Na některých místech vytvářejí tři patra a jsou zastoupena

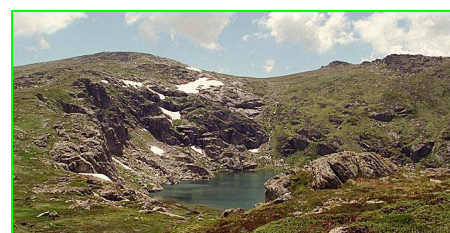
na vlhčím okraji celé australské pevniny, druhově nejbohatší jsou podél jižního okraje Austrálie.

Merlíkovité křoviny pokrývají velké parcely po celé jižní Austrálii. Dávají přednost půdám bohatým na vápník, jsou odolné vůči suchu a snášejí zasolení půdy. Některé druhy dosahují výšky až dvou až tří metrů a pod vlivem pastvy ovcí chátrají a mění se v neprostupné trnité houští.

Mangrov a slaniska se setkáváme kolem ústí řek a přímořských lagun na pobřeží celé Austrálie. Vyskytuje se zde až 40 druhů mangrovníků přizpůsobených kolísání hladiny vody, jsou však citlivé vůči nízkým teplotám. Slaniska porostlá merlíkovitými keři, ostřicemi, sitinami a travami jsou v zóně mořského dmutí, kde se již nedaří mangrovníkům.

Vodní vegetace je vázaná na sladkovodní jezera, bažiny, řeky, kanály a přímořské laguny. Vegetace závislá na režimu srážek a rychlosti výparu je zastoupena dle teploty vody a nasycení kyslíkem zelenými řasami, sinicemi a jiných společenstev podobajících se formacím z jiných tropických a subtropických oblastí.

Alpínská vegetace je výskytem omezena na pohoří. I otužilé stromy jako je například blahovičník Eucalyptus uvolňují místo lépe přizpůsobeným vřesovištím, subalpínským trávníkům, rašeliništím a alpínským tundrám.

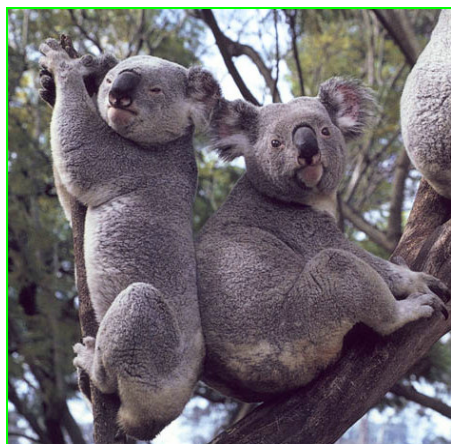
Horské pleso ve Sněžných horách.

Skupiny australských druhů rostlin rozdělených podle místa jejich předpokládaného vzniku a doby přistěhování

- 1. Gondwanský reliktní prvek** nejstarší druhy původního deštného pralesa, který pravděpodobně pokrýval Gondwanu na konci křídý a začátkem třetihor
- 2. Gondwanský domácí prvek** druhy, které se vyvinuly z původní gondwanské květeny během následné izolace Austrálie a vlivem různých klimatických změn
- 3. Proniklý tropický prvek** druhy teplého a vlhkého prostředí, které se do Austrálie nastěhovaly v mladších třetihorách z oblastí současné jihovýchodní Asie a Malajsie
- 4. Proniklý kosmopolitní prvek** vysoce přizpůsobivé druhy, které se nastěhovaly do rozličných krajin Austrálie z různých světadílů a ostrovů
- 5. Proniklý jižní prvek** druhy severních temperátních oblastí Eurasie a Severní Ameriky, které se rozšířily před nastěhováním Evropanů
- 6. Zdomácněný prvek** adventivní druhy, které se rozšířily a v květeně zdomácněly během posledních století po kolonizaci Evropanů

ŽIVOČIŠTVO

Dlouhá odloučenost Austrálie a Tasmánie od ostatních pevnin se odrazila i na charakteru australské fauny, které vtiskla zvláštní a starobylý ráz. Na zeměpisném rozšíření australské fauny má také vliv rozdílnost podnebí a vegetačního krytu. Můžeme zde vyčlenit několik hlavních biochorů (lesní, stepní, polopouštní, pouštní aj.). Lze pozorovat i značné rozdíly mezi západní a východní Austrálií, které lze vysvětlit rozsáhlými pustinami oddělující obě části kontinentu.

Koala (*Phascolarctus cinereus*) je vačnatce velice úzce potravně vázán na listí několika druhů eukalyptů, které jsou pro ostatní savce nestravitelné až mírně jedovaté.

Australskou faunu lze rozdělit zhruba do třech skupin: zvířata, která se vyskytují pouze v Austrálii, zvířata, jejichž původ lze sledovat na prakontinent Gondwanu a která jsou proto podobná zvířatům na jiných kontinentech, a zvířata, která se přistěhovala teprve před poměrně krátkou dobou z blízké Asie.

Typickou zvláštností australské zvířeny je nedostatek vyšších savců. Žije zde pouze jedna nebezpečná psovité šelma dingo. V Austrálii se silně rozšířili nižší savci – vačnatí a ptakořitní. Jedním z nejbohatších ekosystémů je Velký bariérový útes, který poskytuje útočiště stovkám druhů ryb a je tvořen až 400 druhy korálů. Nachází se zde více než sedm set druhů ptáků, přes pět set druhů plazů a obojživelníků, více než 20 000 druhů ryb a nejméně 65 000 v tuto chvíli popsanych druhů hmyzu. Mezi nimi je i mnoho škůdců, například termitů, kteří zejména na severu působí vážné hospodářské škody. Rozšíření jsou jak nelétaví ptáci, tak na druhou stranu létající savci. Z letounů jsou nejpočetnější netopýři a kaloni.

Vačnatci

Vačnatí ovládli životní prostředí již před 50 milióny roky a dokonale se přizpůsobili životním podmínkám. Vačnatci v mnoha ekosystémech nahrazují placentální savce a tvarem těla jsou jim neuvěřitelně podobní. Ve více než 100 druzích žijí v korunách dešťových stromů, v travnatých savanách a stepích, pronikly do horských oblastí či se přizpůsobili životu ve vodě. Společné rysy vačnatců jsou ve vnitřní stavbě a způsobu rozmnožování. Mají vak, jehož funkce je především ochranná, neboť vačnatci rodí velmi slabě vyvinutá mláďata. Mezi vačnatce patří klokani, medvídkovité koaly, vombati a vačice.

VOMBATI – jsou hrabaví vačnatci připomínající naše hlodavce. Jsou to noční zvířata, která se živí spásáním trávy a různých bylin. Ve své podstatě jsou obdobou prasat.

KLOKANI - v současnosti je největší čeledí vačnatců čeledí klokanovitých, kteří jsou nejtýpějšími australskými býložravci. Největším žijícím vačnatcem je klokán obrovský dorůstající výšky 2,3 m a váhy 80 kg. Klokani žijící v zemědělských oblastech jsou velkými škůdci polních kultur.

Klokán velký (*Macropus fuliginosus*) patří k druhům klokana dosahující tělesné výšky až 120 cm. Často žije ve stádech.

Mezi další druhy vačnatců jmenujeme například vačnaté poletuchy s létací blánou mezi končetinami, vačnaté veverovce, masožravé vačnatce, kunovce či na Tasmánii žijící draví vačnatci: vlkovec psovitý zvaný tasmánský tygr nebo ďábel medvědovitý.

V současnosti je největším dravým vačnatcem ďábel medvědovitý, kteří dnes žijí pouze na Tasmá-

PES DINGO (*Canis familiaris dingo*) – psovité šelma, která pravděpodobně přišla do Austrálie s prvními lidmi v 40. letech minulého století. Pravěcí lovci dinga používali jako domácího psa, který později zdivočel.

nii. Stejně tak jako vakovlk psohlavý byl i on původně hojně rozšířen na celém kontinentu. Příchodem psa Dinga mu ale vystala potravní konkurence, které nebyl schopen se přizpůsobit.

Ptakořitní

Dalšími typickými zástupci australské fauny jsou primitivnější ptakořitní, *monotremata*. Od ostatních savců se liší tím, že kladou vajíčka podobně jako plazi a mají vyvinutou kloaku. Udrželi se vzhledem k izolaci kontinentu pouze v Austrálii a na Nové Guineji. Tito primitivní savci jsou zastoupeny třemi rody vždy pouze s jedním žijícím druhem: ptakopysk podivný, ježura australská a paježura, žijící pouze na Nové Guineji.

Ježura australská (*Tachyglossus aculeatus*) je poměrně hojným zástupcem vejcorodých savců. Její protáhlá tlamčička ukazuje, že jako potravu vyhledává mravence, termity a drobný hmyz.

Ptactvo

Hojně je též v Austrálii zastoupeno ptactvo, které je z 95 % tvořeno endemity. Některá vykazují spojitost s jinými kontinenty Gondwany a najdeme je většinou v chladnějších oblastech Austrálie. Především jsou to nelétaví běžci – dva ptačí obři – emu hnědý a pralesní kasuár přílbový. Menší ale neméně zajímavý je nelétavý kivi.

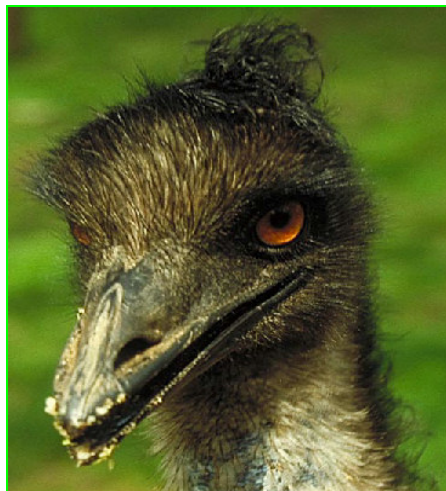
Ovšem k nejtypičtějším ptákům patří papoušci, kteří se zde vyvinuli od obřího kakadu arového až po drobné korely a andulky. Kakaduové jsou jedni z nejpopulárnějších, ale mezi místními ovocnáři a zemědělci rozhodně oblíbeni nejsou.

Z ostatních druhů jmenujme kurovitě ptáky taboni či proslulého byrochvosta, který vyniká zpěvem a dlouhým ocasem se dvěma pevnými péry ve tvaru lyry. Okolí vod zdobí mimo jiné i volavky a ibisové.

Lori červenotemenný (*Trichoglossus rubritorquis*) žije v lesích nejrůznějšího typu.

AUSTRALSKÝ PŠTROS – Emu hnědý je největším australským ptákem. Stejně tak jako jeho příbuzný kasuár přílbový je příkladem přizpůsobení se životnímu prostředí během změny klimatu v důsledku rozpadání Gondwany a posouvání kontinentu směrem na jih. Mění se tělesná stavba – se vzrůstající hmotností a změnou pohybu z letu na běh začala zakrňovat křídla a zredukoval se počet prstů na nohou.

Australský pštros Emu hnědý (*Dromaeus novaehollandiae*).

Plazi a obojživelníci

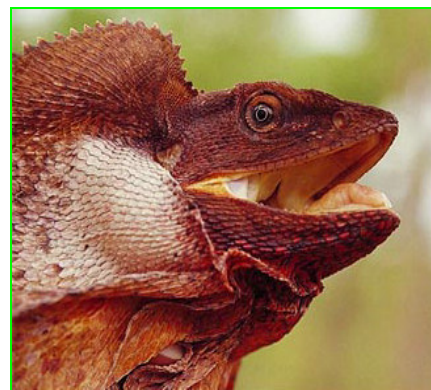
V Austrálii se vyskytují i zvláštní druhy plazů. Jedná se většinou o zvířata asijského původu, která se do Austrálie dostala za posledních 30 milionů let. Udává se celkový počet okolo 700 druhů.

Ve vodách tropického severu žijí krokodýli – uznávané jsou dva druhy:

Krokodýl Johnstonův (*Crocodylus johnstoni*) je původní endemický druh vyskytující se pouze v Austrálii.

krokodýl mořský a krokodýl Johnstonův. Ze všech nejnebezpečnější jsou hadi, kteří jsou většinou jedovatí a pronikají i do měst. Žije jich zde přes 200 druhů a k nejznámějším jmenujme jedovaté smrtonoše zmijí či taipany velké a z nejedovatých například kraju zelenou. I želvy mají v Austrálii své zastoupení.

Agama límcová (*Chlamydosaurus kingii*).

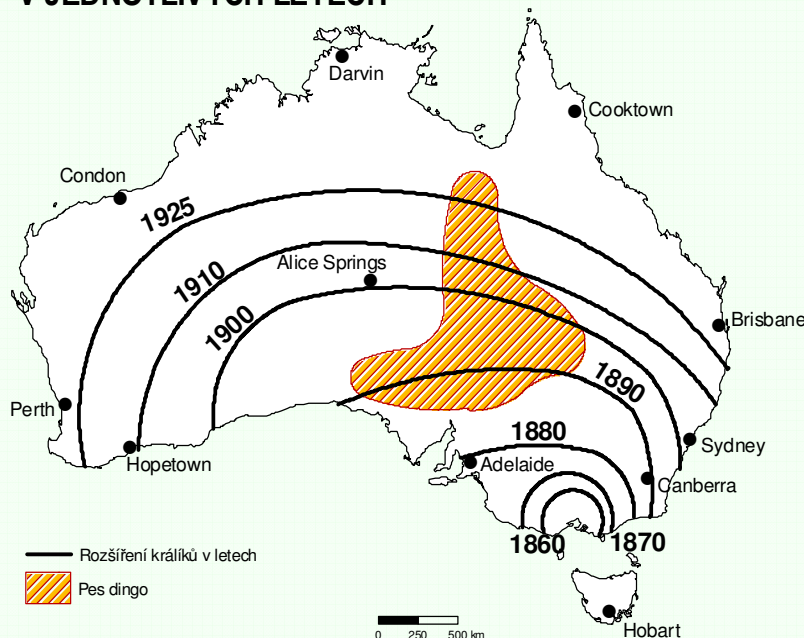
Nesmíme opomenout početné druhy ještěrek a ještěřů, z nichž některé druhy dosahují až dvou metrů. Jako příklad jmenujme agamy, molocha ostnitého, varany či různé druhy gekonů.

Žáby zde mají několik desítek druhů, zejména z čeledi rosníčkovitých a hvízdalkovitých. Nechvalná je proslulost dovezené ropuchy, která zde byla nasazena coby „biologická zbraň“ proti škůdcům na plantážích cukrové třtiny, sama se tak adaptovala, že se stala pohromou pro místní zvířenu.

Rosnička Australská (*Litoria caerulea*) je hojná v celé tropické oblasti Queenslandu.

MAPA ZAMOŘENÍ KRÁLÍKY V JEDNOTLIVÝCH LETECH

OCHRANA PŘÍRODY

Ochrana přírody má v Austrálii poměrně dlouhou tradici. Již v roce 1879 byl v Novém Jižním Walesu nedaleko Sydney založen národní park Royal National Park, který je druhým nejstarším na světě.

Modré hory

Australané jsou si velmi dobře vědomi unikátnosti své přírody a její nejchráněnější složky zahrnují zákonnou ochranou. V Austrálii je

chráněno velké množství jednotlivých druhů zvířat a rostlin. Dnes však nemá smysl mít propracovaný systém druhové přírody bez systému územní ochrany ekosystémů. Proto Australané vyhlásili 20 rezervací deklarovaných pod Environment Protection and Biodiversity Conservation Act 1999 a celkově jsou v Austrálii vyhlášeny stovky chráněných území různé velikosti a dostupnosti.

Některé oblasti jsou chráněny dokonce několikrát. Jednak v rámci programů UNESCO a pak jako chráněné území vyhlášené v Austrálii. Co se bohatosti a tudy i krásy přírody týče, snad nejpestřejší jsou díky tropickému klimatu a deštům národní parky severního Queenslandu. To proto, že v sobě zahrnují nejrozmanitější flóru a faunu tropického pralesa.

Přírodní památky zapsané na seznamu Světového kulturního a přírodního dědictví lidstva UNESCO:

Velký korálový útes

Národní park Kakadu

Oblast jezer Willandra

Tasmánská divočina

Souostroví Lord Howe

Národní park Uluru-Kata Tjuta

Biosférická rezervace deštného pralesa na středovýchodě kontinentu

Vlhká tropická oblast Queenslandu

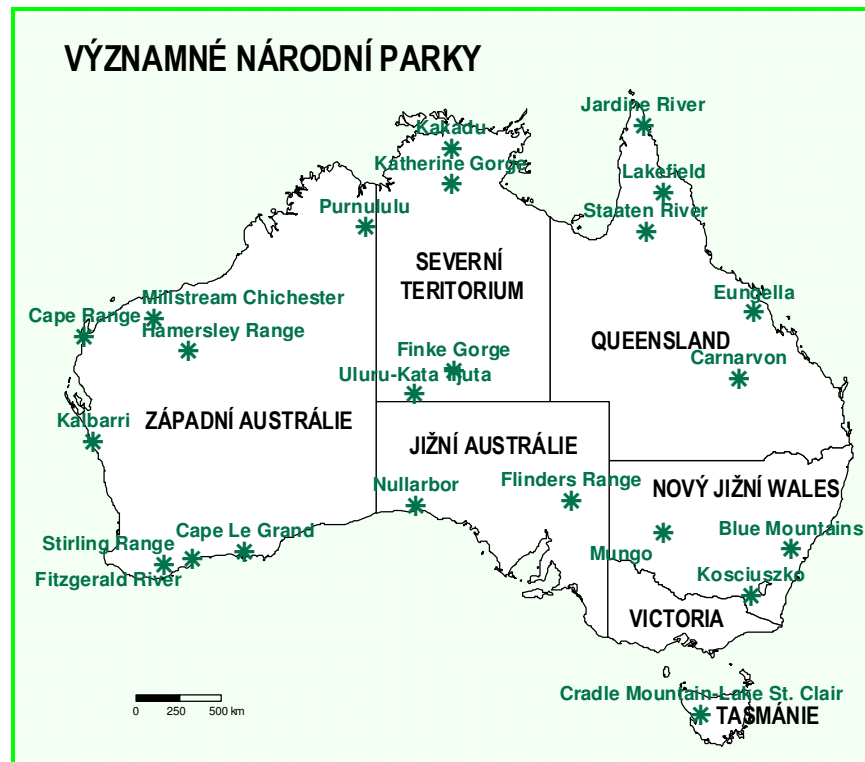
Žraločí zátoka

Ostrov Fraser

Ostrov Heard a McDonald

Ostrov Macquarie

Oblast Modrých hor

UNESCO

Národy celého světa usilují o to, aby se v seznamu světového kulturního a přírodního dědictví ocitly jejich slavné budovy, přírodní krásy a historické památky. Zapsání do seznamu přináší věhlas a vyšší příjmy z turistiky. Seznam se zrodil v listopadu 1972 na půdě Organizace OSN pro výchovu, vědu a kulturu (UNESCO). Smyslem je vyhledávání a ochrana kulturních a přírodních památek „vynikající celosvětové hodnoty“. Ze zařazení památky do seznamu vyplývá povinnost dané místo chránit.

Austrálie je průkopníkem tzv. „hromadných“ návrhů, při nichž se spojuje několik oblastí možné ochrany světového dědictví v jeden projekt. Dnes je na seznamu UNESCO 13 chráněných přírodních památek a 5 památek smíšených spojující výjimečné přírodní i kulturní hodnoty.

Vliv přistěhovalců na životní prostředí

Hned po příchodu do Austrálie začali Evropané, často velmi nerozumně, zasahovat do původního přírodního prostředí. Vliv kolonizace se silně projevil na rostlinstvu i zvířené. Evropští kolonisté ve snaze získat nové pastviny a půdu pro pole bezohledně káceli a vypalovali lesy a lovem decimovali zvěř. Ani jeden druh domácí flóry a fauny se nezačal pěstovat nebo chovat. Všechny

domácí zvířata byla do Austrálie přivezena převážně Evropany.

Velmi dobře se v Austrálii aklimatizoval polní králík. Rychle se rozšířil, až nakonec zaplavil celou Austrálii. Králíci způsobili velké hospodářské škody. Obdobných případů lze uvést více. V Austrálii se rozmnožili a velké škody způsobili například vodní buvoli, velbloudi, zdivočelé domácí koně, lišky či vrabci.

Stejně tak se v Austrálii rozrostly i některé nové druhy rostlin. Vážný hospodářský problém způsobil například kaktus opuncie (Opuntia).

Vodní buvol byl do Austrálie dovezen v 19. stol. Později zdivočel a protože páchal velké škody na ekosystémech byl v roce 2000 v oblasti Arnhemské země na příkaz federálních úřadů vystřelen.

Byl dovezen z tropické Ameriky, rychle se rozšiřoval a zachvátil především Queensland.

MODRÉ HORY

Národní park Blue Mountains se nachází asi 110 km západně od Sydney. Název dostal podle modravého nádechu, který je výsledkem nasycení vzduchu mikroskopickými kapičkami vypařujících se silic blahovičníků eukalyptů.

V geologické minulosti to původně byla rozlehlá parovina, která byla později rozbrázděna erozí do nekonečného labyrintu soutěsek, roklí, stolových kopců a bizarních skal.

Na povrch vystupují ploše uložené karbonské a zejména triasové pískovce s lokálními výlevy čedičů, pod nimiž leží silurské a devonské vápence. Ve vyšších vrstvách se nacházejí sloje černého uhlí. V paleogénu (před 25-50 mil. lety) došlo k postupnému výzdvihu Modrých hor jako pohoří.

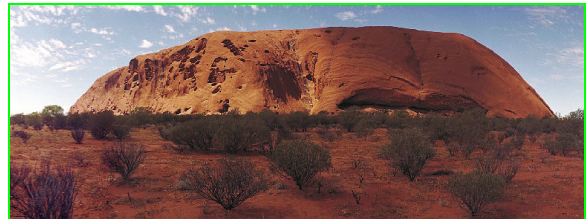
Blue Mts. jsou součástí Velkého předělového pohoří a dosahují výšky kolem 1000 m n. m. Národní park o rozloze 198 881 ha byl vyhlášen roku 1959 a dnes je hojně navštěvován turisty i horolezci.

NÁRODNÍ PARK ULURU-KATA TJUTA

Téměř v samotném centru australského kontinentu, asi 350 km jihozápadně od Alice Springs, vystupuje z rovinnaté plošiny nápadná, asi 350 m vysoká hora nezvyklého tvaru. Tato hora se jmenuje Uluru, případně se jí říká Ayer's Rock. Jedná se o vrásněním vyzdvíženou trosku původně souvislého pískovcového podloží se slepenci kambrického stáří. Materiál je bývalou říční usazeninou, která zde byla nahromaděna asi před 550 mil. roky. Původně plošně uložené vrstvy nánosů byly později tektonickými pochody vyzdvíženy, takže dnešní úklon je velice strmý. Červená barva sedimentů je způsobena oxidem železa v pouštním klimatu.

Působením vody a větru, střídáním teplot a dalších erozních vlivů byl skalní masiv vymodelován do dnešního tvaru. Hora má průměr asi 3 km, obvod 12 km. V okolí je poměrně vysoko hladina spodní vody, což umožnilo australským domorodcům v této krajině žít. V jeskyních a na skalních stěnách se dochovaly jejich kresby. Hora pro ně byla kultovním místem, opředeným bájemi.

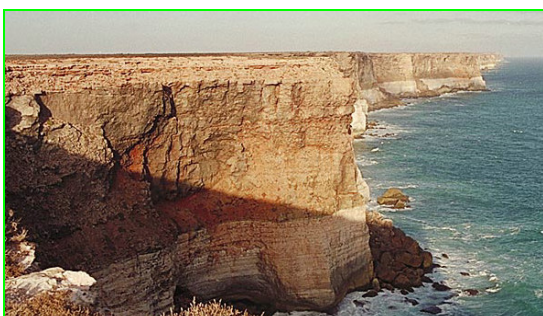

NÁRODNÍ PARK NULLARBOR

Nullarborská krasová tabule je rozlehlá vápencová plošina třetihorního stáří, která se rozprostírá podél Velkého australského zálivu na jihu Austrálie. Má rozlohu 43 200 km² a její jméno je odvozeno od latinského slova nullus arbor, znamenající „bezlesý“.

Vápence jsou zkrasovělé a jsou v nich tisíce jeskyní, závrťů i propastí. V podzemí se vyskytují velká jezera a protékají řeky. K moři spadá plošina příkrými 90-150 m vysokými útesy, ze kterých místy tryskají gejzíry sladké podzemní vody, která je silně mineralizována.

Celkový ráz plošiny je značně neutěšený. Vegetace na plošině je velice chudá. Tento stav je dán zejména tím, že mohutnost vodopropustného vápencového příkrovu dosahuje až 270 metrů. Veškerá voda z nečetných srážek se tak bezprostředně po dešti vsaje hluboko do podzemí.

VELKÝ BARIÉROVÝ ÚTES

Velká korálová bariéra, někdy též Velký bradlový útes se rozprostírá v délce více než 2000 kilometrů od Nové Guineje podél východního pobřeží Queenslandu až po město Bundaberg u obratníku Kozorooha. Tento pás asi 600 ostrovů a ostrůvků je největší korálový útvar na světě na jehož stavbě se podílí více než 340 různých druhů korálů. Kromě toho zde žije více než 1500 druhů ryb, mnoho jiných mořských živočichů, ptáků, želv aj.

Korálům se daří v mělké, teplé, čisté a dobře prokysličené vodě. Velká útesová bariéra je posazena na kontinentálním šelfu a probíhá více méně paralelně s pobřežím. Čím jižněji se útes rozprostírá, tím větší je i odstup od pevniny.

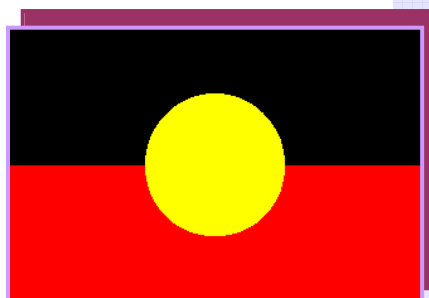
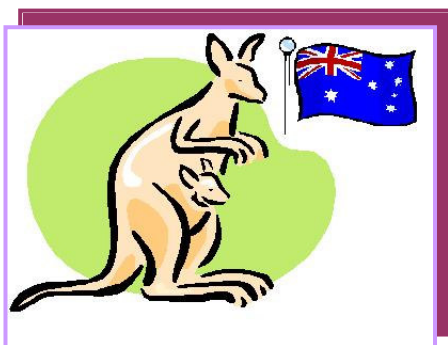
Great Barrier Reef patří k nejcennějším přírodním památkám na světě. Národním parkem se tato oblast stala roku 1979 a dnes je pod patronací UNESCO.

POLITICKÉ POMĚRY

Austrálie je jediným kontinentem, na němž vznikl jen jeden státní útvar. Australský svaz tvoří šest států, Severní teritorium, Území hlavního města a šest zámořských teritorií. Tento federativní stát v rámci Commonwealthu má v čele britského panovníka, který je zastupován generálním guvernérem. Jednotlivé státy mají vlastní parlament, v čele Výkonnou radu a guvernéra. Prvním hlavním městem bylo Melbourne, v roce 1927 však bylo sídlo vlády přesunuto do Canberru.

STÁTNÍ ZŘÍZENÍ

Australský svaz je federativní stát, který byl vyhlášen v roce 1901. Vznikl spojením šesti britských kolonií v jediný státní celek. Formálně jde o konstituční monarchii, kde hlavou státu je britská královna Alžběta II, která je v zemi zastupována generálním guvernérem.

Hranice Západní Austrálie a Severního teritoria je označena na cestě Tanami Road touto velkou plechovou cedulí.

Australský vládní systém se celkem neliší od britské parlamentní soustavy. Nejvyšším zákonodárným sborem je dvoukomorový parlament. Dolní komora – Sněmovna reprezentantů má 148 poslanců volených na tři roky s poměrným zastoupením podle počtu obyvatel jednotlivých států. Horní komora – Senát tvoří 76 senátorů volených na šest let se stejným zastoupením všech států.

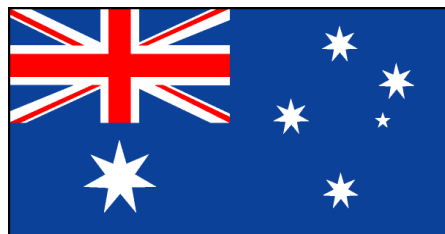
Federální parlament i vláda v čele s ministerským předsedou, vzešlá z obou komor parlamentu, mají sídlo v Canbeře. Generální guvernér je jmenován britským panovníkem, spolupracuje s ministry a patří mu výkonná moc.

Austrálie má třístupňový systém vlády a veřejné správy: federální parlament, šest parlamentních svazo-

vých států a kolem 900 místních úřadů státní správy. Severní teritorium má od roku 1979 úplnou samosprávu a území hlavního města Canberra získalo plnou samosprávu v roce 1989. Šest zámořských teritorií nemá vlastní samosprávné orgány.

Vlajka

Současná vlajka je výsledkem konkurzu, který byl vyhlášen v roce 1901. V podstatě se jednalo o britskou modrou služební vlajku, s Jižním křížem tvořeným pěti bílými hvězdami a pěti až devíti cípy ve vlající části vlajky. Pod Union Jackem pak byla velká bílá šesticípá hvězda symbolizující šest australských států. V současné době se diskutuje o změně vlajky.

Státní znak

Státní znak propůjčil britský král Jiří V. Austrálii v roce 1912. V děleném a polceném štítu jsou zjednodušené emblémy jednotlivých států. Štít je lemován obrubou hranostajové kožešiny, která symbolizuje nedělitelnost státu.

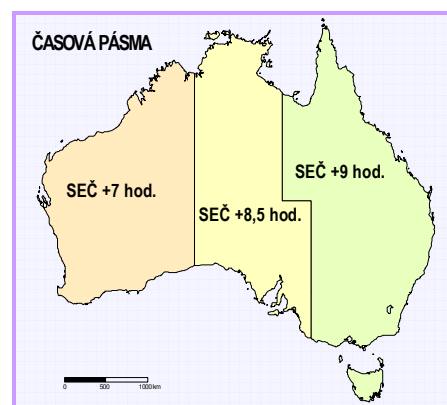
Štítonoši jsou klokan a pštros emu. V klenotu znaku na zlatomodré točenici je zlatá sedmicípá hvězda. Znak je doplněn svazkem větví akácie s listy a plody, svázaným červenou stuhou. Na stříbrné stuze je název státu.

Čas

Vzhledem ke své enormní rozloze je australský kontinent rozdělen na tři časová pásma: *Eastern Standard Time* (SEČ + 9 hod.) platí pro spolkové státy Queensland, Nový Jižní Wales, Victoria a Tasmánie, *Central Standard Time* (SEČ + 8,5 hod.) pro Jižní Austrálii a Severní Teritorium, *Western Standard Time* (SEČ + 7 hod.) pro Západní Austrálii.

V létě, kdy se hodiny v Novém Jižním Walesu, Victorii a Tasmánii posunou o jednu hodinu dopředu, činí časový rozdíl vůči zemí ve střední Evropě (zimní čas) celých deset hodin.

Spolkový stát (vnitřní území)	Rozloha v km ²	% z celkové rozlohy	Počet obyv. v tis. (r. 2000)	% z počtu obyv.	Hustota obyv. na km ²	Hlavní město
Nový Jižní Wales	801 370	10,43	6 463,5	33,74	8,07	Sydney
Victorie	227 602	2,96	4 765,9	24,88	20,94	Melbourne
Queensland	1 727 949	22,48	3 566,4	18,62	2,06	Brisbane
Jižní Austrálie	984 305	12,80	1 497,6	7,82	1,52	Adelaide
Západní Austrálie	2 527 438	32,88	1 883,9	9,83	0,75	Perth
Tasmánie	68 331	0,89	470,4	2,46	6,88	Hobart
Severní Teritorium	1 347 421	17,53	195,5	1,02	0,15	Darwin
Území hlavního města	2 432	0,03	310,8	1,62	127,80	Canberra
Australský svaz	7 686 848	100,00	19 157,0	100,00	2,49	Canberra

Integrace

Austrálie se stejně jako i jiné státy sdružuje a vytváří nadnárodní orgány pro potřebu spolupráce. Je aktivním účastníkem obranných paktů, organizací pro kontrolu odzbrojení a obchodních sdružení. Je též členem všech organizací OSN. Austrálie, Nový Zéland a USA uzavřely v roce 1951 bezpečnostní pakt ANZUS.

Největší význam mají integrace hospodářské, kde je Austrálie členem Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj (OECD), členem Hospodářského sdružení zemí Pacifiku (APEC) a má partnerství v organizaci Sdružení národů jihovýchodní Asie (ASEAN). Úsilí Canberra je zaměřeno převážně na dosažení co největší liberalizace světového obchodu, tj. odstraňování dovozních a celních bariér a otevírání zahraničních trhů pro australský export.

V listopadu 1999 byla Austrálie zvolena do Výkonné rady UNESCO. Od svého členství si slibuje zaměřit větší pozornost UNESCO na oblast jižního Pacifiku. Austrálie je dále členem všech organizací v rámci Commonwealthu, MMF, IBRD, GATT, SB, Cairnské skupiny, SPARTECA a AFP.

ZÁVISLÁ ÚZEMÍ

Kokosové ostrovy

Dva atoly tvořené 27 malými korálovými ostrovy o rozloze 14 km². Nacházejí se asi 1100 km jihozápadně od ostrova Jávy. Ostrovy byly pojmenovány po Williamu Keelingovi, který je objevil v r. 1609 při své plavbě ve službách Východoindické společnosti. Od roku 1955 jsou ostrovy spravovány Austrálií. V roce 1991 Kokosové ostrovy zrušily dosavadní zastaralý právní řád a nahradily jej legislativou Západní Austrálie.

Vánoční ostrov v Indickém oceánu.

Ostrované, většinou Malajci, pracující na kokosových plantážích, žijí na dvou hlavních ostrovech Home a West. Na Home jsou hlavně plantáže, West je centrem správy a má letiště. Největším sídlem je Bantam. Jedinou vývozní komoditou je kopa.

Vánoční ostrov

Ostrov v Indickém oceánu o rozloze 135 km², 360 km jižně od západního cípu Jávy. Evropané jej objevili o Vánocích r. 1643. Za 2. světové války Vánoční ostrov okupovali Japonci a od r. 1958 je pod správou Austrálie. Mnoho místních obyvatel, mezi nimiž převažují Číňané a Malajci, pracuje ve fosfátových dolech.

Asi 2/3 ostrova jsou chráněny jako národní park. Místní orgány podporují cestovní ruch např. tím, že v r. 1993 zde byl otevřen velký komplex hotelů a kasin.

Norfolkská borovice je jedna z mnoha rostlin, která se nachází na ostrově Norfolk.

Norfolk

Ostrov s rozlohou 35 km² leží asi 1400 km východně od australského Brisbane. Toto zámořské území Austrálie má značným stupeň samostatnosti. Objevil jej r. 1774 britský mořeplavec James Cook a v letech 1788-1855 byl britskou trestaneckou kolonií. Poté (1856) se na něj přistěhovaly z Pitcairnových ostrovů rodiny vzbouřenců z lodi Bounty. Ostrované slaví 8. červen jako „Den Bounty“. Norfolčané se rozdělují podle původu na

mainlanders – pozdější přistěhovalce a *islanders* – potomci vzbouřenců z Bounty, kteří si zachovali svoji identitu.

Rudý krab je typickým živočichem Vánočního ostrova.

Ostrov Heard a Mc. Donald

Australské zámořské teritorium ležící přibližně 4000 km jihozápadně od západoaustralské metropole Perthu. Ostrovy jsou jednou z posledních antarktických lokalit, která není dotčena zásahy člověka. Čas od času zde sídlí vědecké a výzkumné týmy. Na Heardově ostrově dlouhém 43 km a širokém 20 km je aktivní sopka Mawson Peak (2745 m), která je pojmenována po australském vědci a antarktickém průzkumníkovi Douglasu Mawsonovi (1882-1958).

Ostrov Cartier a Ashmore

Území v Indickém oceánu, 320 km od jihozápadního pobřeží Austrálie. Teritorium má rozlohu pouhých 5 km². Ostrovy jsou neobydlené s automatickou meteorologickou stanicí. Od roku 1938 jsou spravovány Severním územím a v srpnu 1983 byla na Ashmorově útesu zřízena přírodní rezervace.

Korálové ostrovy

Rozprostírají se v délce více než 2000 kilometrů podél východního pobřeží. Tento pás asi 600 ostrovů a ostrůvků je největší korálový útvar na světě.

Administrativní dělení

6 federativních států	Nový Jižní Wales, Victoria, Queensland, Západní Austrálie, Jižní Austrálie, Tasmánie
2 teritoria	Severní teritorium, Území hlavního města
6 závislých území	Kokosové ostrovy, Vánoční ostrov, Norfolk, Ostrov Heard a Mc. Donald, Ostrovy Cartier a Ashmore, Korálové ostrovy

OBYVATELSTVO

Evropští přistěhovalci nacházeli nejlepší životní podmínky na jihovýchodním, jižním a jihozápadním pobřeží. Pusté vnitrozemí je osídleno velmi řídkce. V Austrálii žije na ploše rovnající se třem čtvrtinám rozlohy Evropy jen necelých 20 milionů obyvatel, z toho 90 % ve městech. Původní obyvatelé Austrálie Aboriginové, jak je Evropané začali nazývat, byly od počátku kolonizace vytlačováni do neúrodných buší a nehostinných pustin střední a severní Austrálie. Dnes jich žije v osadách a v rezervacích přes 300 tisíc.

STRUKTURA OBYVATELSTVA

Austrálie je s počtem 19 546 792 (2002) obyvatel, s výjimkou Antarktidy, nejméně zalidněným světadílem. I když svou rozlohou se řadí na šesté místo ve světě, počtem obyvatel se zařadí až na 45. příčku. Obyvatelstvo je rozloženo velmi nerovnoměrně s největší koncentrací kolem východního pobřeží. Austrálie patří mezi státy s nejnižší hustotou, která je pouhých 2,5 obyvatel km².

Původní Austrálec ze Severního území.

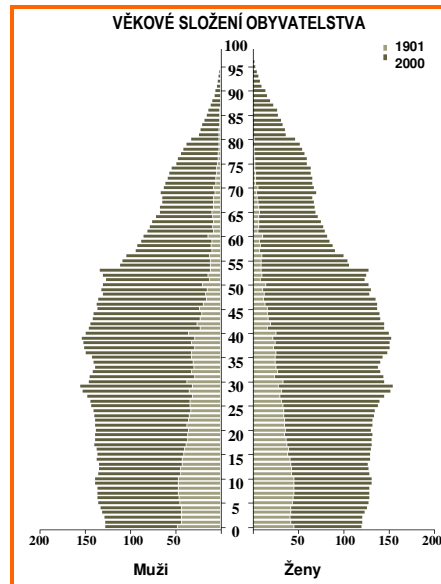
Vývoj počtu obyvatel

Od roku 1788, kdy datujeme počátek evropské kolonizace, až do 60. let 19. století, mělo rozhodující podíl na růstu obyvatelstva přistěhovalectví. Přírodní přírůstek měl nepatrný podíl. Kolonie sloužila Britům jako trestanecká osada a proto převážnou část obyvatelstva tvořili trestanci.

Největší příliv především britských přistěhovalců nastal po objevení zlata ve Viktorii v roce 1851. Do této doby se přistěhovalo do Austrálie 440 000 osob, avšak v desetiletém období „zlaté horečky“ (v letech 1851 – 1861) to bylo již 1 170 000 osob.

Přistěhovalectví zaznamenalo prudký vzestup ještě po první i druhé světové válce, avšak dnes již nehraje tak významnou roli. Pokles přistěhovalectví má řadu příčin, důležitou skutečností je, že v Evropě již Austrálie není považována za zemi „svobody, hospodářské prosperity a neomezených možností“, jak tomu bylo po obou světových válkách.

Od 60. let 19. století hraje rozhodující úlohu v růstu počtu australského obyvatelstva **přírozený přírůstek**. Austrálie patří k zemím se značnou dynamikou populačního růstu. Průměrný roční přírozený přírůstek činil ve dvacátém století průměrně 10 ‰. Dnes se přírozený přírůstek obyvatelstva pohybuje okolo 1,1 ‰ především díky klesající porodnosti.

Věkové složení

Ve věkovém složení (viz věková pyramida) tvoří největší skupinu od 15 do 65 let 67 % obyvatel (2002). Věková pyramida má známky progresivní struktury s poměrně širokou základnou mladých ročníků. Stejně jako i v jiných vyspělých státech se i zde stále prohlubuje proces stárnutí obyvatelstva. Ve složení obyvatelstva podle pohlaví se udržuje poměrně vyrovnaný stav, mírně převažuje počet mužů, což se projevuje především v méně osídlených částech kontinentu. Naděje na dožití při narození je průměrně 80 let, muži se dožívají 77 let a ženy až 80 let.

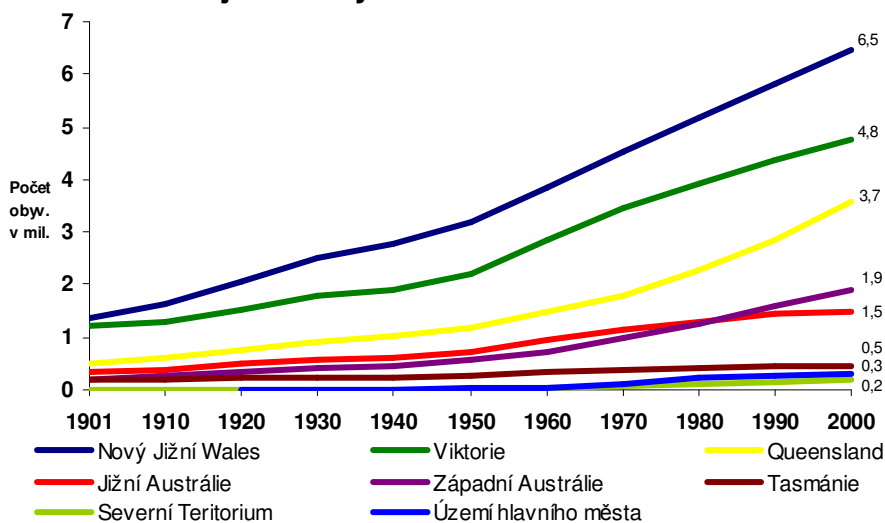
Náboženská příslušnost

Z náboženského hlediska převládá křesťanství, které s sebou přinesli evropští osadníci. K anglikánské církvi se hlásí 26,1 % a k římskokatolické 26 % obyvatelstva. Ostatní křesťané tvoří 24,3 %. K různým jiným náboženstvím se přiklání 11 % a přibližně 12,6 % svou náboženskou příslušnost neuvádí.

Příslušníci různých národů žijících v Sydney každoročně pořádají karnevalový průvod ulicemi města.

Vývoj počtu obyvatel v jednotlivých státech 1901 - 2000

Růst obyvatelstva Austrálie

	1901	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1980	1990	2000
Počet obyvatel (v mil.)	3,788	4,367	5,360	6,463	7,040	8,179	10,278	12,507	14,695	17,065	19,157

Struktura zaměstnanosti

Ekonomicky aktivní obyvatelstvo dnes tvoří 67 %. Struktura zaměstnanosti je obdobná jako v jiných vyspělých státech. Z celkového počtu zaměstnaných osob je jich nejvíce zaměstnáno ve službách (72 %), v průmyslu pracuje 25 % a v zemědělství pouhé 3 %, což prozrazuje vysoký stupeň mechanizace. Vysoký podíl zaměstnaných v terciálním sektoru ukazuje na vysokou životní úroveň. Počet nezaměstnaných v roce 2001 tvořilo 6,7 % z celkového počtu ekonomicky aktivního obyvatelstva.

Národnostní složení

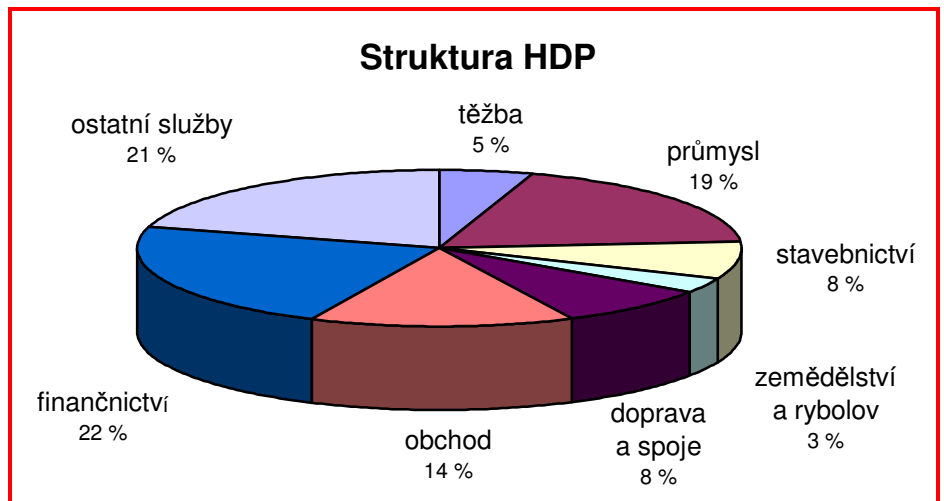
Obyvatelstvo se skládá z převážujících bělochů evropského původu (92 %), z toho Australanů britského původu je přes 75 %. K nejdůležitějším etnickým skupinám patří vedle Angličanů zejména Italové, Němci, Řekové, Libanonci, Číňané a Vietnamci.

Čínské město, situované ve čtvrti na okraji města Brisbane, je plné obchodů a restaurací. Vlastní je především potomci čínských imigrantů, kteří se sem stěhovali během zlaté horečky v 90. letech 19. století.

Australská vláda uplatňovala od počátků šovinistickou politiku tzv. bílé Austrálie, tzn. Austrálie s obyvatelstvem evropského původu s vyloučením barevného přistěhovalectví, především z asijských zemí. Po druhé světové válce nové imigrační předpisy umožňují přistěhovalectví ze všech států bez ohledu na rasu a národnost, a z tohoto důvodu hlavně v posledních letech začíná přistěhovalectví z Asie značně vzrůstat (dnes tvoří 7%).

Pováleční přistěhovalci, tvořící kolem 20 % všeho australského obyvatelstva, se v Austrálii označují jako „New Australians“ – Novoaustralané, čímž jsou odlišováni od starousedlíků. V Austrálii žijí zbytky původního obyvatelstva – Australci, kteří zaujímají v etnickém složení zvláštní místo. Dnes však představují pouhé 1 % obyvatelstva.

Velká etnická různorodost Austrálie od padesátých let nezpůsobila žádné vážné sociální problémy. Sociologové však vidí ve stále rasističtějších chování vůči etnickým skupinám převážně z asijských zemí ohrožení sociálního míru v budoucnosti. Příklad Austrálii ukazuje, že je možné v pestré směsici národů sice dobře žít, že však rozdíly původu, barvy pleti, jazyka a tradice s sebou přinášejí i stále přetrvávající problémy.

Sociální zabezpečení

I přes poměrně značný příliv Asiátů v posledních letech je Austrálie stále kulturně a materiálně součástí západního světa. Kupní síla na jednoho obyvatele představuje 24 000 amerických dolarů. Průměrná rodina považuje automobil za nezbytnost.

Také v oblasti sociální a zdravotnické péče Austrálie zaujímá přední místo mezi vyspělými státy. Zdravotnictví v podstatě financuje stát. Australský svaz podobně jako Nový Zéland byl průkopníkem systému sociálního zabezpečení a státní starobní důchody zavedl už v roce 1909.

Pro australskou mládež je základní a střední vzdělání bezplatné a školní docházka je povinná do 15 let (na Tasmánii do 16 let). Systém středního vzdělání tvoří převážně smíšené školy všeobecně vzdělávacího typu.

Stádo ovcí v australském outbacku.

Životní styl

Australané milují život v přírodě a skoro všichni tráví slunné neděle na plážích nebo při pikniku v příměstských parcích. Australané jsou charakterističtí svým uvolněným postojem k problémům života, milují vše příjemné, dobrou zábavu, dobré pití, život bez shonu a chvatu.

Příhodné podnebí umožňuje provozovat množství sportů, od surfování po lyžování, kopanou či rybaření, jsou nadšení vyznaváči kriketu, rugby, australského fotbalu, tenisu či jezdeckví.

Rugby je jedním z nejoblíbenějších zimních sportů v Austrálii. Zejména Sydney je sídlem mnoha profesionálních týmů.

Žijí zde však i takoví, kteří tráví svůj život v srdci kontinentu v nehostinné pustině zvané outback. Nesmíme zapomenout také na farmáře netoužící po městě či původní obyvatele Austrálie – Aboriginals, kteří mají možnost žít svým původním životem na jim navrácených územích.

Cítíme zde však stále silný vliv anglické tradice. Po druhé světové válce se díky přistěhovalcům z Evropy smíchala anglická kultura s tradicemi starého kontinentu a vytvořil se tak vyhlášený australský styl života, který spolu s nádhernou přírodou opravňuje Australany být hrdí na svou vlast.